

AGUSTÍ ROCA, POETA MODERNISTA DE GIRONA

PRESENTACIÓ

En aquestes pàgines us donarem notícia de la vida i l'obra d'un poeta gironí de començaments d'aquets segle, Agustí Roca i Solés (1892-1912). Escriptor desconegut, va morir joveníssim i només tingué temps d'esboçar-nos amb unes poques poesies i alguna prosa —la major part inèdites— la indubtable disposició que tenia per a les lletres i el talent que hauria pogut desenvolupar si no hagués desaperagut tot just a l'inici de la seva carrera literària.

Com es podrà constatar en el recull d'escrits que configura la segona part d'aquest treball estem davant d'un autor menor, que només tingué temps d'insinuar la seva qualitat poètica, si bé pensem que és prou interessant de llegir pels mèrits que els textos presenten malgrat l'època i la joventut de qui els escriví.

D'altra banda, la seva existència s'inscriu en un marc que té alguna transcendència a Girona. Més o menys tangencialment Agustí Roca formarà part del grup d'escriptors modernistes que protagonitzaren un impuls nou dintre les lletres gironines. La seva vinculació a Miquel de Palol és il·lustrativa en aquest sentit. Per això, a més de l'interès propi i individual de la seva obra, el que podem explicar d'ell i la lectura dels seus versos són una aportació al món modernista gironí, del qual sabem encara tan poques coses. Per això hem cregut positiu desvetllar la personalitat i l'obra d'aquest poeta inèdit, malaguanyat, que no arribà a ser més que una esperança.

Es fa necessari a l'autor d'aquestes ratlles fer la confessió humil de manca de coneixements profunds en una qüestió literària d'aquesta mena. És talment així que no serà possible fer un assaig crític de l'obra del nostre poeta i només provarem d'explicar qui era, d'on va sortir i aventurar, tal vegada, alguna hipòtesi per a

entendre —a redós del que es pugui extreure dels papers vells que hem manejat— o interpretar aspectes de la història de Girona a començaments del nostre segle.

Així, doncs, i amb un gran goig ens endinsarem en la tasca desacreditada d'un treball sobre cultura, sobre literatura, que és allò que no està de moda darrerament en els departaments d'història —inexplicablement. Parlarem d'un poeta i de la poesia gironina als voltants de 1910, que sembla una cosa que ha d'interessar només a quatre erudits locals, algun lletraferit o a la gent de filologia. Entre els historiadors, a nivell temàtic, la infraestructura domina les superestructures. Què hi farem. El més trist és que això suposa sovint oblidar la directíssima relació que hi ha entre l'expressió ideològica i cultural i la pertanyença a una classe social o una altra amb les implicacions inherents a una concreta situació en les relacions econòmiques de la societat.

Ara que sabem que la consciència dels homes ve configurada a través d'una complexa imbricació de fenòmens entorn la producció i les seves relacions i no pas a l'inrevés, hauriem de valorar altíssimament els moviments del nivell ideològic en comptes de menysprear-los com a objecte de l'estudi històric. No tothom ho enten així i veiem que entre complexes, modes i concepcions sectàries de la història s'abandonen els treballs que no semblen —aparentment— connectables al materialisme històric, fent, és clar, una interpretació d'aquest espectacularment grollera. ¿Es pot oblidar que la història és un tot global on la cultura, i la literatura, hi jugarà un paper fonamental? ¿Pot l'historiador desconèixer que treballar un material literari, estètic, té tant de sentit com comptar naixements i morts, fer gràfics sobre el preu del blat o investigar un avalot luddista? Sigui com sigui els historiadors d'avui no parlen gaire d'aquestes temàtiques.

I això fa que a Girona hi hagi tan poca cosa de treballs de cultura, d'història cultural. Ens plau especialment que sigui en un volum d'homenatge al Dr. Batlle i Prats, historiador de la cultura medieval gironina,¹ presentar la biografia i l'obra inèdita d'un poeta oblidat, que és en definitiva una aportació a la història de la cultura

¹ Recentment ha estat publicat un recull de treballs del Dr. Batlle sota el títol *La cultura a Girona de l'Edat Mitjana al Renaixement*, Col·lecció de Monografies I. E. G. n.º 7, Girona, 1979.

i de la literatura gironines de començaments del nostre segle.

Però a més de l'interès pels estudis culturals, que no em pas prodigat tan com voldriem tampoc personalment, —digue-m'ho tot—, ens ha impulsat a escriure les pàgines que segueixen una circumstància de caràcter familiar que ha posat el material d'arxiu a les meves mans i m'ha procurat la inajor part de la informació que donem entorn la seva persona. Agustí Roca i Solés era germà de la meva àvia materna Carme Roca i Solés (1890-1976), hagués estat, doncs, un oncle-avi meu, si no fos que morí més de trenta anys abans de que vingués al món l'autor d'aquestes ratlles. Carme Roca i Solés tingué la meticulosa constància de guardar els papers familiars de manera que, malgrat la dispersió inevitable al llarg de tants i tants anys —morí als vuitanta-cinc—, les depredacions habituals —ben intencionades sempre—, i les destruccions imparables de la quitxalla durant decenis, va conservar una interessant paperassa, on hi ha de tot, des de notícies familiars de finals del segle passat fins el naixement del darrer besnét, fotografies incloses.

La curiositat per les coses de la família i l'interès dels papers guardats ens portà a parlar amb Carme Roca moltes estones dels avantpassats i especialment d'aquell germà poeta que morí als dinou anys. Carme Roca s'havia casat amb Lluís de Puig i Viladevall (1881-1935),² fill d'una coneguda nissaga gironina de procedència empordanesa. Una seva germana, Anita Roca i Solés (1894-1973), prengué estat amb Joan de Puig i Viladevall (1886-1946),³ germà de l'anterior. Dos germans amb dues germanes. De vegades passa. Les famílies es coneixien i eren d'un semblant estament social, etcètera.

Les dues germanes d'Agustí Roca guardaren, com un tresor, els originals dels versos del malaguanyat poeta. Carme Roca, tres o quatre anys abans de morir ens va donar el seu petit arxiu, atesa la nostra dedicació a la història i l'interès mostrat pels vells papers familiars. Una petita part d'aquelles fulles esgrogueïdes eren originals del poeta. Anita Roca, en morir, havia deixat també els papers servats durant anys entre els quals hi figuren més versos del poeta.

² Farmaceutic, fou alcalde de Girona el 1923, essent Vocal associat. De la Congregació Mariana, fou President de la Junta de la Casa de Caritat. Fundador del Patronats catòlics i del Centre Cultural, fou cap dels somatents a Girona i políticament s'afilià a la Lliga.

³ Enginyer de ferrocarrils, dirigí la modernització del traçat fins a Port-Bou. Els darrers anys visqué a Barcelona.

La meva cosina Francesca de Puig i Roca, ens els ha passat juntament amb d'altres documents d'informació familiar de començaments de segle. Són la base d'aquesta aportació, a la qual només ha calgut afegir les notes preses sobre la història familiar dels Roca.⁴

EL POETA OBLIDAT

Qui era i què va escriure Agustí Roca i Solés? Com és que ningú no n'ha parlat mai, d'aquest poeta modernista gironí? Veritablement el silenci ha estat la pauta. Després de la seva mort en que la premsa local es féu ressó de la desgràcia només l'hem trobat esmentat dues vegades: en una *Antologia d'escriptors gironins*, l'any 1916⁵ i en el llibre sobre el modernisme de Dolors Fulcarà, on vé citat com Agustí d'Auri, un seudònim que utilitzà per signar alguna composició poètica.⁶

Res més. Ni Aurora Bertrana a les seves memòries,⁷ ni el seu pare Prudenci,⁸ que hagué de conèixer forçosament Agustí Roca en fan esment. Tampoc en parla el que fou amic seu, Miquel de Palol, en el *Girona i Jo*⁹ i no trobem notícies sobre ell en cap dels cronistes d'aquest temps: ni Josep Pla,¹⁰ ni Pompeu Pascual,¹¹ que passaren pel mateix Institut, ni Vinays i Comas,¹² ni tampoc Carles Rahola en fa mai al·lusió.¹³

Segurament que és a la seva fugaç presència que es deu aquest oblit. Certament, no tingué temps a penes de donar-se a conèixer. Li hem trobat només una dotzena de poesies publicades i si bé guanyà diversos premis en els Jocs Florals d'aquella època, no ha fi-

⁴ Per a referir-nos als documents utilitzats, els citarem sota l'únic epígraf "Papers família Roca".

⁵ Impremta i papeleria "La editorial Gerundense", Girona, 1916.

⁶ *Girona i el modernisme*, I.E.G., 1976.

⁷ *Memòries fins el 1935*, Barcelona, Ed. Pòrtic, 1973.

⁸ *El vagabund*, Barcelona, L. Catalònia, 1933.

⁹ Barcelona, Ed. Pòrtic, 1972.

¹⁰ *Girona, un llibre de records*, publicat al volum III de l'Obra Completa, *Primera volada*, Barcelona, "Destino", 1966.

¹¹ *El professor Sr. Manuel Cazorro i Ruiz i l'Institut de Girona del seu temps*, Associació Arqueològica de Girona. Girona, 1976.

¹² *Memòries d'un Gironí*, Girona, Imp. Masó, 1932.

¹³ Ni a *La ciutat de Girona*, ni a *Antologia de prosistes i poetes catalans*, ni a cap article periodístic que hàgim pogut llegir.

gurat en el grup distingit d'escriptors gironins encapçalats per Bertrana, Montsalvatge, Rahola i Palol.

Sembla clar, però, com veurem, que mantingué una relació estreta amb tots ells, cosa que li permeté accedir a la publicació d'uns primers versos. Amb alguns d'ells conreà una amistat profunda i certa. Miquel de Palol en fou un. Quan la desaparició del jove poeta, en una nota sota la qual li publicaven el poema *Madrigal*,¹⁴ Palol expressava melangiosament l'estimació que havia sentit per ell i elogiava les seves condicions poètiques:

«D'aquell qui fou amic nostre de totes veres, l'Agustí Roca i Solés, amic fantasiós i veement, ànima de poeta tota oberta als divinals efluvis de la Bellesa, guardàvem aquesta primorosa peça literària, que es palesadora d'un talent de poeta ben conresat, i anc que jove, ja robust. Fou sonetista primorós; aquesta joia no desdiu de cap de les que composà durant la seva curta vida de poeta. La publiquem com a tribut, el més afectuós que pugam rètre-li els qui el coneguèrem i estimarem en vida i no sabem oblidarlo després de mort.

Però malgrat la vinculació amb les activitats del grup de modernistes de Girona i la consideració que com a poeta aquells li professaven, el cert és que Agustí Roca restà oblidat. En definitiva, ni la seva obra fou prou extensa i coneguda ni el seu paper enmig dels actius lletraferits gironins fou massa intensa. Cal tenir present que els darrers dos anys estudià a Barcelona, de manera que les seves estades a Girona foren de temporada. D'altra banda les seves circumstàncies personals i familiars no eren propícies per a seguir amb assiduitat les aventures diàries dels joves «iconoclastes» i noctàmbuls que comanava Miquel de Palol. Tot plegat ajuda a explicar que no hàgim tingut sobre ell cap reminiscència.¹⁵

També és veritat que disfrutem d'un desconeixement sobre la resta d'aquella trepa de gent que animà els Jocs Florals sustitutoris del vell i anacrònic Certament Literari del segle passat. Llevat de l'aproximació de Dolors Fulcarà, no tenim cap paper de conjunt ni el més mínim estudi sobre els Jocs Florals i la seva època, mal-

¹⁴ Papers Família Roca. Retall de revista no identificable. Miquel de Palol signa, com feia sovint, amb una simple P.

¹⁵ En una antologia titulada *Garba* feta pel seu gran amic Lluís G. Pla i publicada el 1931, no hi figura el nostre poeta per bé que hi trobem una bona colla dels seus amics: Palol, Ignasi Iglesias, Vicens Piera, Rafael Masó, entre d'altres.

grat que és un dels moments probablement més brillants de la història literària de Girona. Les màximes figures de les lletres catalanes van participar activament en aquell moviment renaixentista, els uns lliurant-hi les seves obres i guanyant els guardons més preats, els altres fent de mantenidors de la Festa o formant part dels Jurats qualificadors.

No tenim cap treball que ens parli d'aquella etapa i les seves vicissituds, per bé que a ningú pot escapar la repercussió extraordinària que tal activitat cultural havia de tenir en la casolana vida gironina de començaments de segle. La presència de Francesc Matheu, Joan Maragall, Raimon Casellas, Joaquim Ruyra, Josep Carner, Costa i Llobera, Josep Morató, Eugeni d'Ors, Bofill i Mates, Salvador Albert, Frederic Rahola, Ignasi Iglésias, Pous i Pagès, Alexandre Plana, Miquel dels S. Oliver, Carreras i Artau, Lopez Picó, Carles Riba, Josep M.ª de Segarra, Joaquim Folch i Torres, entre molts d'altres literats catalans, mereixeria per si sola projectar un cop d'ull sobre semblant manifestació literària.¹⁶ I sense perdre de vista que als noms anteriors cal afegir els notabilíssims gironins que van ajudar des d'un camp o altre a fer possible els Jocs i a donar-los brillantor. ¿Es pot passar per alt que al davant de l'empresa hi hagueren Francesc Montsalvatge, Mosen Pou i Batlle, Prudenci Bertrana, Joaquim Fabrelles, Francesc Viver, Joan Vinyas el Dr. Riera i Bertran, Carles Rahola, Joan B. Torroella, Albert de Quintana, Vicens Piera, Xavier Montsalvatge, Rafael Masó, Joaquim Franquesa, Joaquim Pla, Laureà Dalmau, Joaquim d'Espona, Josep Dalmau Carles, Lluís G. Pla, Pere de Palol, Miquel de Palol, Coll i Turbau, Josep Estalella, Josep Tharrats, i una pila més de professors i escriptors de la ciutat dels rius,¹⁷ que esmerçaren els seus esforços per a fer anualment una manifestació de cultura catalana de primer ordre?

Aquest estudi apassionant resta per a fer. I no parlem dels continguts de les obres que són com un mosaic, un fris de l'esllanguiment del modernisme i la penetració del noucentisme, amb el que això comportava de canvi de mentalitat. L'estudi de la col·laboració

¹⁶ Per ara només tenim la font dels volums anuals dels Jocs Florals, en els quals hi figura la participació de tots ells.

¹⁷ El nombre es podria allargar força si tenim present simplement els col·laboradors de les revistes culturals d'aquella època.

de les classes dominants —i la no-collaboració— en aquestes activitats ens podria donar una pauta de comportament social important. La identitat i extracció dels elements més actius ens il·luminaria sobre la dinàmica oberta de canvi social. Una investigació sobre les identitats i els lligams que existiren amb les redaccions de les revistes nombroses que apareixeren,¹⁸ ens podria informar sobre les posicions polítiques d'uns i altres. I qui sap si aprofundint un xic més ens podríem explicar els corrents de pensament progressista que emergiren ací i allà, inesperadament, i que acabarien configuraran amb els anys un nucli d'esquerres entorn a l'Autonomista, els Rahola, Santaló, etc.

No posseint semblant investigació, estem a les fosques sobre el moviment dels Jocs Florals i les revistes modernistes. Per això és un desconegut Agustí Roca i Solés. En aquestes circumstàncies, explicar qui fou aquest poeta flouresc i donar a conèixer els seus papers inèdits és gairebé una obligació, mal sigui amb una monografia tan elemental com la que us ofereixo. El cas és començar a acumular materials i idees entorn a una etapa històrica que ens interessa. I facilitar, almenys, que els experts en crítica literaria hi diguin, ben aviat, la seva.

Agustí Roca, fill d'una família benestant i aburgesada, estudiant de medicina i poeta mig d'amagat, mirat d'aprop suggereix moltes idees sobre el moviment modernista. I no pas només en el camp de l'estètica i de la literatura. La seva figura, per l'extracció social ens fa obrir els ulls a l'autèntica amplitud que tingué el fenomen literari, la petita «revolució cultural» que es produí a Girona en temps de la Solidaritat, de la Setmana Tràgica i de la Mancomunitat.¹⁹

En la cosa personal, la biografia de l'Agustí Roca ofereix poques dades espectaculars. I més encara si tenim en compte que la seva vida literària comença quatre anys abans de morir i que el seu traspàs es produí als dinou anys. Allò que més pot interessar és el seu entorn familiar i la relació que aquest tingué en la seva obra poètica. Vegem qui fou i d'on venia aquest poeta oblidat.

¹⁸ J. TORRENT i R. TÀSIS, *Història de la premsa catalana*, Barcelona, Bruguera, 1966, pp. 193-208.

¹⁹ A. YATES, *Pròleg a Camí de Lluç*, de Miquel de Palol, Barcelona, Ed. 62, 1976. p. 6.

GIRONA, 1893

Agustí Roca i Solés neix a Girona, a la Plaça del Gra, el dia 13 de gener de 1892, en el si d'una família benestant. El seu pare, Pere Roca i Planes era un metge afamat de la ciutat i la família es produïa en un ambient de distinció, gairebé es pot dir enmig d'un gran luxe. El nostre poeta venia al món per a formar part d'una família situada socialment, conservadora i tradicional, econòmicament potent de costums profundament catòlics i amb un nivell cultural remarcable, mediatitzat en tot cas pel tancament pobletà de la Girona de finals de segle.

Aterrava Agustí a una ciutat vella, tancada encara dintre de les antigues muralles medievals refetes i posteriorment castigades pels memorables setges de vuitanta anys abans, que s'enderrocaren definitivament durant la infantesa del poeta. A la Plaça del Gra, el rodal immediat a la vivenda dels Roca hi havia les restes del convent franciscà que tardà encara anys a desaparèixer. Estem parlant d'una ciutat que no passava dels 16.000 habitants en aquell any de les famoses Bases de Manresa. Era una «ciutat noblement pagesa i reposadament menestral» que poc a poc s'havia burocratitzat i «sense adonar-se'n, havia esdevingut capital de província».²⁰ Girona, a l'infantesa d'Agustí Roca era una vila endormiscada, dominada per formes caciquils, monàrquiques —amb la variant carlina, sovint—, de caràcter fortament conservador, amb autoritats reaccionàries i un establert comú en la conducta moral i ciutadana decidivament marcat per la influència del món capellanesc, que era quelcom diferent a l'institució eclessial, en un cert sentit. Aurora Bertrana ha descrit admirablement aquell món gironí, tan marcat per les pràctiques religioses i la presència del clergat, allò que havia fet anomenar Girona «ciutat levítica».²¹

La darrera dècada del segle passat presidí els darrers espetecs del Certamen Literario, els Jocs Florals creats entorn la «Revista de Gerona», concurs típicament renaixentista, decadent, passat de moda, un anacronisme per tots aquells inquiets joves illustrats que crearien les revistes «Gerunda», «Vida» i «Enderroch», òrgans in-

²⁰ PALOL, *Girona i Jo.* p. 72.

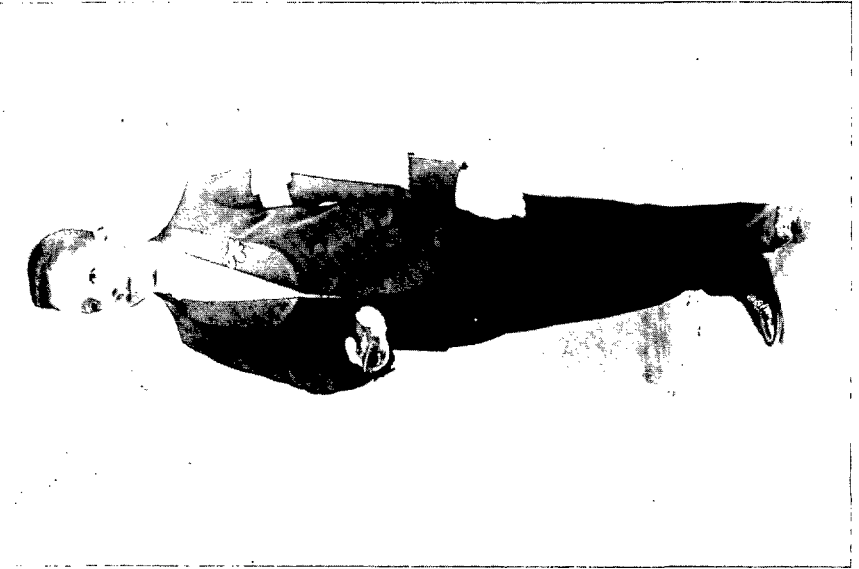
²¹ A. BERTRANA, *Op. Cit.*, pp. 59-69.

Els pares i germanes d'Agustí Roca. D'esquerra a dreta, Carme i Anita.

El metge Pere Roca i Planes, pare de l'Agustí.

Agustí Roca, nen vestit de comunió.

Agustí Roca als disset anys.

ventats per gent de dreta i d'esquerra —però bàsicament demòcrata— que conectava amb els moviments d'Europa i de Barcelona.

És a dir, Agustí Roca arribava a un món provincià, conservador, tancat, mediocre amb una indústria modesta i incipient, a una ciutat dominada per funcionaris i terratinents en la qual la vida cultural tenia un caire rural i romàntic, xaró, pairal i popularista, l'ambient de les escurrialles de la renaixença. Però també hi havia en aquell moment un aire de canvi global. En política, aviat republicans, liberals i catalanistes irrompien contra els vells cacics; la societat es començà a desenvolupar en un sentit de progrés comercial i industrial; i en el camp de la cultura els Palol, Bertrana, Masó, Montsalvatge, Rahola, barrinaven un gir cap al modernisme i a començament del nostre segle, la seva escomesa serà ja decisiva. Ara bé; tot és molt barrejat i confós. Republicans i catalanistes moderats van junts sovint en les empreses culturals noves i fins els voltants dels anys de la segona desena del nostre segle no es començaran a distingir els uns dels altres com a grups d'intellectuals; els grups que ja trobarà Josep Pla, arrengrerats entorn del «Diario de Gerona», els catalanistes liberals i entorn «L'Autonomista» la gent d'esquerra i republicans.

Agustí Roca creixerà i es formarà enmig d'aquestes realitats canviants. I al final de la seva curta existència el trobarem integrat dins del moviment conduit pels modernistes, visquen les seves inquietuts i molt allunyat de les idees i les posicions que l'haurien pertocat de seguir el tarannà familiar. El cas d'Agustí Roca és també un exemple de crisi generacional i d'una clara rebeldia personal, com passà amb molts dels joves intellectuals de començament de segle.

No tenim massa notícies de la seva infantesa. Sabem que anà tot primer a una mena d'escola «a la fàbrica» —és a dir a un centre escolar de can Grober— fins els 7 o vuit anys, sota la tutela d'un mestre, el Sr. Esteve Isern. Després anà al carrer de la Neu on hi havia intallada la prestigiosa escola de Josep Dalmau i Carles, la mateixa a la qual havia anat Miquel de Palol, Carles Rahola i més tard acolliria Aurora Bertrana, que ens ha explicat el que s'ensenyava a aquella casa.²²

Passà a l'Institut a fer el batxillerat i hi romangué fins el dar-

²² Id. Id., pp. 136-140.

rer curs, el qual realitzà als maristes. Era l'Institut que bàsicament ens descriu Peius Pascual: l'Institut del Sr. Joaquim d'Espona, director, Albert Balari, Manuel Cazorro, Sr. Massa, Sagrera, Xifra, etc. Un Institut, pel que sembla de remarcable nivell pedagògic i en el qual Agustí hi pogué assimilar les primeres afeccions literàries, inevitablement en llengua castellana. Tenim notícia que va seguir el llibre del Sr. Massa «Compendio de Literatura Preceptiva», el professor d'Història de la Literatura, que Pascual qualifica d'ortodox i retòric.²³

Entre els seus papers hi hem trobat el nom d'algun dels seus amics de jocs a l'infantesa: Joan Ybran, Antoni Ybran, Carles Sureda, Joaquim Camps. Més tard fou gran amic de Joan Montsalvatge —el fill de Xavier— i, naturalment de Miquel de Palol, Joan M.ª Iglésias, Vicenç Piera. Lluís G. Pla, Josep Morera i Sabater i un reguitzell de noietes, generalment amigues de la seva germana Carme als encants de les quals en fou particularment sensible a jutjar pels poemes que les adreçà, no pas desproveïts de suggerències sentimentals i àdhuc sensuals, com veurem. Però aquests darrers foren ja els amics dels últims anys i no pas estrictament els d'infantesa.

Hem de referir-nos especialment al context familiar en que es desenvolupà la formació del nostre poeta. Hem dit que pertanyia a una família benestant, amb diners i posició. I cal afegir que a més d'això, i probablement pel fet que el seu pare, era, de fet, un nou ric, visqué no solament en un ambient de comoditat i luxe, ans també d'una certa presumpció i d'un regust elitista, fortament clàssica. Era una casa de «senyors», burgesa, però conservadora, marcada per la personalitat peculiar i els designis del seu pare. Per a entendre, precisament, el món en que visqué l'Agustí Roca, cal que fem una referència a la personalitat del seu predecessor, qui d'altra banda fou una figura de certa importància en la societat gironina del seu temps.

²³ P. PASCUAL, Op. cit., p. 45.

EL DR. ROCA PLANES

Tanmateix, Pere Roca i Planes fou un metge de gran estimació a Girona per la seva competència científica, doblada d'una vocació mèdica inexaurible i una prosòpia d'home culte a l'estil dels vells metges humanistes i més o menys vagament lletrats.

Ara bé; Pere Roca era un caràcter fort, autoritari, paternalista, i havia imposat un sistema de vida entorn seu —el qual ningú no podia discutir— que devia marcar profundament els qui l'envoltaven. El que sembla més evident d'aquesta conducta són dos trets: una mena d'orgull intel·lectual per la seva categoria professional i una potser exagerada i segurament pedantesca manera de viure amb una certa ostentació, com un «gran senyor». És el típic cas d'una persona que provinent d'una família modesta, assoleix un estrat social superior gràcies a la seva intel·ligència i constància.²⁴

En efecte, el Dr. Roca Planes (1866-1929) era fill de Joan Roca i Puig i Maria Planas Plana, el primer, encarregat d'una fàbrica a Salt. Havia nascut a Girona al carrer de Santa Clara. La família no tenia altre mitjà de vida que el treball del seu pare. Tingué dos germanes, Adela i Francisqueta. Pere Roca, doncs, no es trobava pas en situació, a començaments del darrer terç del segle passat, de fer una carrera. No era pas aleshores que els fills dels treballadors anàvem a la universitat. Però ell hi anà. Havia estat, des de petit un estudiant destacat, que aconseguí sempre la nota màxima. Guanyà una beca per Matrícula d'Honor i mantenint aquesta qualificació realitzà tot el batxiller a l'Institut de Girona, disfrutant d'una pensió de becari durant el sis cursos, assolint cada any la qualificació de matrícula. Davant tanta brillantor i quedant clar que era persona dotada especialment pels estudis, passà a la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona, admès inicialment com alumne intern no pensionat, després d'unes oposicions que va guanyar el 5 de febrer de 1885.²⁵

²⁴ Els testimonis familiars han insistit sempre la importància que Pere Roca donà a la seva ascensió social i intel·lectual i l'orgullós que n'estava.

²⁵ Papers Família Roca, dades extretes d'un escrit signat el 23 de juny de 1929, "Relación de Méritos y Servicios del Dr. D. Pedro Roca Planas, Médico Cirujano del Hospital Provincial de Gerona".

El 1887 és Alumne Intern Pensionat i així, becat, acaba amb gran distinció els estudis de Medicina, essent Llicenciat en Medicina i Cirugia, amb la qualificació de *Sobresaliente*, segons consta en el títol de 23 de febrer de 1888. Fou deixeble del Dr. Robert.

Traslladat a Girona, amb l'aureola d'home preparat i gran estudiós, es presentà a oposicions per cirugià de l'Hospital de Santa Caterina de Girona, que guanyà el 18 de setembre de 1888, amb un sou anual de 1.000 Ptes. És destinat a la clínica de Maternitat i Hospici i a la clínica psiquiàtrica —que aleshores s'anomenava «d'alienats»— que existia dintre l'Hospital. Fins el 1892 no van ésser traslladats els malalts mentals al manicomí de Salt, depenent, com l'hospital, de la Diputació Provincial.²⁶

Fou un metge molt complert, que abastà diversos camps de la medicina. La fama de bon metge la tingué com a cirugià i molt especialment com a tocòleg si bé s'ocupà de la tuberculosi i la psiquiatria, la higiene en el treball i la medicina infantil. Exercí com a metge general tinguent visita oberta a casa seva i assistint a domicili, sobretot com a ginecòleg. Quan arribà a Girona era una època de renovació de les tècniques mèdiques i ell, que a l'Hospital Clínic de Barcelona havia estat estudiant la medicina d'avantguarda del moment, aplicà els seus coneixements a Girona, essent, en algun cas un autèntic innovador a la ciutat. Es recorda, per exemple, que a l'Hospital de Santa Caterina realitzà la primera extracció amb forceps que es feu a Girona.

Dedicat plenament a la medicina, amb una plaça important —i diversos càrrecs successius— a l'Hospital i exercint com a metge liberal, guanyà molts duros, l'avi Roca. I no solament es va fer ric, sinó que entrà ben aviat en els cercles distingits de la medicina gironina i, no cal dir-ho, formà aviat en els rengs de l'èlite local.

Es casà, l'any 1889 amb Francesca Solés i Viñas, de la família Solés, els de la raó comercial «Tomàs, Solés i Cia», que tenien alguna propietat. Era una dona senzilla, sentimental, extremadament religiosa, missaire i devota, pel que sembla molt il·lustrada per l'època —escrivia bé i traduïa el francès. Montaren casa a la Plaça del Gra, que era, allora, despatx professional del Dr. Roca.

El prestigi de bon metge fou mantingut al llarg de la seva vida.

²⁶ Papers Família Roca. Certificacions de tots els càrrecs i documentació diversa sobre els seus treballs.

Detentà diversos càrrecs provincials: Vicepresident a la Junta Anti-tuberculosa, a la Junta de Sanitat, vicepresident de la Junta Provincial de la Protecció de la Infància, President de la Junta de Puericultura, formà part de la Junta de Beneficiència, President del Tribunal Tutelar de Menors, Director interí del manicomi de Salt, i també Director interí del Dispensari antituberculós, entre d'altres responsabilitats. Assistí a Congressos en els quals fou ponent, pronuncià conferències i publicà diversos treballs científics i humanistes. Fou amic personal de les màximes autoritats del seu temps i entre els seus papers hi figuren no poques evidències de la relació amb governadors civils i alts càrrecs de l'administració i la política gironina.²⁷

Políticament fou monàrquic, conservadoràs, més o menys lligat al maurisme, essent-li ofert, l'any 1919, un càrrec en la Junta del «Círculo Maurista» a Girona. La referència que tenim del seu pensament polític es redueix a una actitud reticent respecte en Prat de la Riba i en Cambó, i, arribat el moment, partidari de Primo de Rivera.

A Girona això tenia una significació inequívoca. Des de començaments de segle hi ha tres forces polítiques: Els monàrquics, representants del caciquisme canovista, centralistes, que corresponien a la burgesia més castellanitzada i al funcionariat de la capital de província. Hi havia, a més, la Lliga, els catalanistes de dreta i els republicans, catalanistes d'esquerra. A mesura que anà avançant el segle i fins a Primo de Rivera, la Lliga i els republicans aniran avançant posicions. I aquestes dues forces seran les adversàries —sovint a l'ensem— dels monàrquics, que són la força reaccionària del moment. El «Diario de Gerona» i «El Autonomista» de les dues primeres dècades del noucents reflecteixen abastament aquest fet. L'avi Roca era, doncs, un professional aburgesat i conservador. No tingué mai cap activitat pública en aquest sentit, ni destacà en cap acció concreta, però sabem de la seva malfiança dels catalanistes i de la seva animadversió pels republicans i en general les esquerres.

Home catòlic tradicional —a casa seva es resava el rosari cada dia—, de la Congregació mariana, conreava l'amistat amb la jerarquia eclesiàstica del moment, ben representada a Girona per un

²⁷ Papers Família Roca. Hi ha targes i cartes de gran cordialitat del Compte de Figols, diputat a Corts, de diferents governadors civils, de Manuel de las Heras, general de brigada, dels Jutges i Magistrats de Girona, governadors militars, etc. etc.

nombrós contingent de canonges i beneficiats. Rebutjava tota oposició al sistema establert i era especialment crític de les grans manifestacions polítiques d'aquell temps: Solidaritat Catalana, Setmana Tràgica, crisi del 17 etc. D'ací que veiés amb bons ulls el cop d'estat de Primo i fins i tot potser no estigué allunyat del fet que un seu gendre, Lluís de Puig en fos el primer alcalde de Girona el 1923. En tot cas el que ens interessa remarcar, i això té importància pel que fa a les relacions amb el seu fill, Pere Roca havia de veure la trepa de lletraferits republicanots i catalanistes —que atacaven el Certamen Literario i les autoritats gironines, que es mofaven dels monàrquics i del que representaven— amb molt poca simpatia.

Instaurà un tren de vida a casa seva de vertader luxe, de sibarita. Comprà propietats a Jafre i Hostalric. Anava regularment al Casino —fou de la Junta— i feia molta vida de societat. Tingué reservat durant anys al Teatre Municipal, el palco immediat a la dreta del de l'Ajuntament. En èpoques concretes tingué reservades butaques al Liceu de Barcelona, fumava tabac egipci, anava mudat i pulcre en extrem —portava botins com Cambó—, i a taula es menjava amb coberts de plata i quatre copes de cristall a cada comensal. En fi, es feia dir Baby pels seus néts.

A destacar el seu rigor i autoritarisme, basat, naturalment, en la seva brillantor. Donava ordres, imposava el seu criteri en tot moment per la via de la disciplina i l'obediència. La seva esposa, absolutament fascinada pel seu marit, no era sinó un apèndix del metge Roca. Quan afirmava «El pare a dit...» o «L'avi ha dit...», era un dogma. Aquest rigor feia mitja por als seus néts i probablement també al seu fill Agustí tant com a les seves germanes, que reiterades vegades havien donat testimoni del respecte temorenc que els infondia el seu pare. Hom ha recordat haver-li sentit dir «En Roca no s'equivoca mai».²⁸

Pere Roca i Planes deixà una petita obra escrita. No ens ha estat possible establir-la enterament, però. Algun treball científic que sabem va realitzar, o no ha estat publicat, o en desconeixem l'existència com a paper públic. D'altra banda escriví treballs i pronuncià conferències que han romàs inèdites. Del que tenim coneixement concret és del següent: *¿El polvo de corcho que se despren-*

²⁸ Moltes d'aquestes dades provenen de la versió directa de la seva filla Carme, contrastada amb altres testimonis familiars.

de de las fábricas de tapones es perjudicial á la salud? Informe presentat a la Junta provincial de Sanitat de Girona, per Manuel Almeda, Ernest Vivas i Pere Roca que actúa de ponent.²⁹ *Informe de los expedientes relativos al cultivo del arroz en los arrozales del Ampurdán.* ³⁰ *Los conflictos entre la psiquiatria y el código penal*, ponència presentada a la II Assemblea Anual del Col·legi de Metges de Girona celebrada a Figueres el dia 18 de setembre de 1906.³¹

Escriví una *Memoria sobre el estado del Manicomio de Salt y su funcionamiento durante los 14 meses de mi dirección*, que valgué el reconeixement de la Diputació provincial (inèdit). *Breves datos acerca la tuberculosis en Gerona*, discurs llegit en la inauguració del dispensari de la Junta Provincial del Reial Patronat de la Lluita Antituberculosa, el dia 25 de setembre del 1927.³² *Discurso*, en la inauguració del Tribunal Tutelar de Girona, llegit el 29 de gener de 1928, que pel seu contingut històric és citat per Carles Rahola a *La ciutat de Girona*.³³

Aquest era el pare del nostre poeta, la forta personalitat del qual colisionà, com veurem, amb el tarannà del fill i obstaculitzà sovint la tendència a les arts i les lletres de l'Agustí qui, en una mesura remarcable trencà, els darrers anys de la seva curta vida, amb aquell món anacrònic, presumptuós i estret, portat per dèries estètiques i intellectuals que s'havien d'enfrontar necessàriament amb el món ordenat i força intolerant del metge Roca Planas.

²⁹ Boletín del Colegio de Médicos de la Provincia de Gerona, núms. 3 y 4, de març i abril de 1904 i reproduït a Girona, Imprenta y Librería de P. Torres, 1903.

³⁰ Citat a "Relación de Méritos y servicios..." i presentat a la Junta Provincial de Sanidad.

³¹ Publicat a Girona, Imprenta y Librería de P. Torres, 1907, 100 pp.

³² Publicat a Girona, Imprenta "La Editorial Gerundense", 1927.

³³ Publicat a Girona, Imprenta "La Editorial Gerundense", 1928.

EL POETA I EL SEU CONTEXT MÉS DIRECTE

Hem parlat suara de la formació estudiantil d'Agustí Roca passant per l'Institut i els maristes. Situem una mica més el personatge amb les poques notícies que en tenim. ¿Què feia l'adolescent que començarà a escriure les primeres poesies? ¿Qui són els seus amics? ¿Com és el seu caràcter? ¿Quina vida mena a casa seva? Alguna cosa podem apuntar de tot això, bé que només tenim notes disperses de la seva existència.

El món familiar d'Agustí Roca era amb tot, més ample que allò que podia significar el seu pare dominant i savi. Hi ha la seva mare, dona d'una gran humanitat i bona fe. Agustí li dedicarà un poema en el qual li diu «bella dona, pura, dolça, forta i bona...» Sembla clar que la relació més concreta amb els seus pares passà per la mare, sempre amatent i no pas pel pare enfeinat i llunyà. En tot cas el noi no s'estigué de retre homenatge de respecte i admiració al seu pare. També li dedicà algun vers. I a tots dos els escriví aquesta dedicatòra al llibret titulat *Himnes de Montserrat*:

«Als meus pares, En Pere Roca i Planas i Na Francisca Solés de Roca, en record de la primera anada a Montserrat el Juliol de l'any 1909, els faig ofrena d'aquests humils cants».³⁴

Hi havia, però a casa seva una persona que tindria especial importància en la vida d'adolescent d'Agustí. Era la seva germana Carme. I amb una diferència bàsica respecte de la seva altra germana, Anita. Carme tenia dos anys més que l'Agustí; Anita dos anys menys. Els quatre anys de distància entre una i altra germana són l'única raó que coneixem —a més a més, de tota lògica— per explicar-nos la tendència preferencial vers la germana gran. Carme Roca fou en un temps la confident de l'Agustí. Persona d'enorme vitalitat, intel·ligent i decidida, d'atractiu físic remarcable, fou amiga i còmplice del germà poeta i participà d'algun secret del noi. Quan el pare prohibí que l'Agustí escrivís versos, ella els hi guardava amagats i sovint encubria les facècies del jove que era un bon punt tombat a la bohèmia.

³⁴ Papers Família Roca. Aquest escrit encapçala la libreta que conté els versos que publiquem.

Els amics d'Agustí Roca foren els amics de Carme. Joan Montsalvatge, Miquel de Palol. Les amigues de Carme foren companyes —i primers amors— del poeta malaguanyat: Marta Grau, la que després seria famosa actriu de teatre i cinema; Mercè Company, Angela Forest, les germanes Laporta, Caterina Garriga, Lolita de Arnaiz i, especialment, Conxita Gironès, amb la que compartí tímids sentiments bé que la trobava petita, com han afirmat els que els conegueren. Conxita Gironès els havia acollit moltes vegades a casa seva a Santa Coloma de Farners.

La fascinació que els petits tenen sempre pels grans s'accentuà en el cas de l'Agustí. Carme Roca tenia alguna qualitat que connectava amb les seves inquietuds. Tocava molt bé el piano. Era una persona sempre disposada a la gresca i a la rialla. Els versos que li dedicà i el seu contingut donen idea de la gran admiració i estima que Agustí tingué per la seva germana. Carme Roca tocava sovint les sonates per piano de Beethoven. Agustí era seduït pel mite que rodejà —i rodeja— al gran compositor alemany i per això escriví aquella alegoria que publiquem sobre la seva mort.³⁵ Doncs bé; en ocasió d'una onomàstica Agustí regalà a la seva germana Carme una reproducció de Beethoven, amb la inscripció que segueix:

«Solemne, estasiat en una hora eterna de poderosa concepció, pàlidament nimbat de llum tènue, serè entra una penombra enigmàtica de melancolia; Beethoven potser ritma sota el front inquiet la gran sonata de la vida amb les harmonies immenses del seu dolor. Per tot el rostre hi vagan els acords de la melodia; i els seus llavis són més amargament torturats; i els seus ulls són més profundament lluminosos. Fes tu, qu'al escutar les Sonates s'endevini'l seu rostre entre'ls cants plens de sol, de dolor i de remors de Naturalesa. Sigas oh Carme! L'evocadora. Llavors tots els cors presentiran les angoixes agudes del seu somnis».³⁶

Aquest bocí de prosa modernista oferí el nostre home a la seva germana. Tingué, no cal dir-ho, unes magnífiques relacions amb la petita de tots tres. Però era la petita. El que és cert és que

³⁵ És tracta d'un dels seus primers escrits, en prosa, que obtingué un 1.er Accésit en els Jocs Florals de Girona de 1908 amb el títol *Dins un manuscrit vell*, (XXXIX de la nostra antologia).

³⁶ El quadre, amb la dedicatòria de puny i lletra, es troba a casa de qui signa aquest article, per donació de Carme Roca.

junts —els tres— van participar en les nombroses reunions que es feien a can Roca, on hi havia una gran sala, on s'hi tocava el piano i ballava. Fou un evident centre de reunions d'una determinada societat gironina. D'altra banda, tot i l'actitud anacrònica i carca del metge Roca que imposà una educació i unes formes de vida un xic cursis, potser influït pels seus orígens humils, val a dir que hi veiem algun valor popular. No era pas gent tancada a casa ni d'un recatament excessiu. Roca Planas anava al cinema i al ball amb els fills. Anàven a festes i no fallaven al teatre, especialment si feien «zarzuela», fos o no picaresca. Una certa cosa mundana, social, la tenia el vell Roca. Era home de Casino. Als seus fills, encara que semblí impossible els trasmeté un cert liberalisme en el divertiment, una certa comprensió i màniga ampla en qüestió de moral. Vull dir, en les lectures, el vestir, les bromes, els espectacles.

A les seves germanes Agustí les envià nombroses postals en diversos viatges i estades que féu a casa d'amics, a Figueres, a Terrades, a Montserrat, a Barcelona.³⁷ La família estiuejava a Palamós, un mes cada any. Solien posar a casa la família Tauler. Amb Josep Tauler, Pere Roca eren íntims amics, com germans. Fou una personalitat d'importància: Fundador de la Casa d'Espanya a Londres, amic personal del rei, de l'Amirall Cervera i més tard de Primo de Rivera.

Agustí tenia, imposada pel seu pare, l'obligació d'estudiar. A casa seva hi era exigit el silenci ja que el metge rebia visites. La quietud només era interrompuda per les notes del piano de Carme que solia tocar per entretenir els que esperaven o per estudiar amb el Sr. Oliva, el professor de piano que li havia posat el pare. A més d'un nombrós servei, al pis de la plaça del Gra hi havia un estudiant per capellà. Era quelcom que acostumàven a fer la gent benestant; acollir a casa seva un seminarista. El que hi havia a can Roca era Josep Morera i Sabater, que fou, al cap dels anys, una jerarquia eclesiàstica i era conegut a Girona com el Canonge Morera. El Dr. Morera (1888-1971) fou Vicari General a Barcelona, magistrat de la Rota i, finalment, President d'aquest tribunal.

El seminarista formava part de la vida de família, com és na-

³⁷ Papers Família Roca. Postals diverses de l'Agustí a les seves germanes Carme i Anita.

tural. Fins i tot participà en els torneigs versaires que constituïen un del divertiments de la jovenalla. En una ocasió, requerit a fer un vers i signant «Pepet», escriví estrofes que titulà *Prec*, amb el lema «Apa, Pepet, vàlgam Déu!» i en una altra ocasió, el 7 de setembre de 1907 composà un poema titulat *A un piano*, amb la dedicatòria: «A la distingida senyoreta Carme Roca», de la qual cantava les excel·lències musicals.³⁸ Altres companys de Morera eren els amics de l'adolescent Agustí. Mossèn Vicens Piera, que era del mateix curs que l'anterior i al qual li dedicaren una poesia el nostre jove escriptor i Lluís G. Pla, un altre estudiant de capellà i també futur escriptor gironí. Lluís G. Pla i Cargol, fill de la coneguda família, escrivia a diaris i revistes i fou conegut com un sacerdot culte i catalanista. Va ser vicari del Mercadal, Rector de Monells, anà a Missions a Amèrica i finalment fou capellà de vaixell fins que es jubilà.

Això és, alguns del seus amics més propers són clergues. La religió serà un element essencial de la seva formació i el fet serà reflectit en la seva poesia. El seu pare era catòlic, no tant fervorós com la seva mare, però home d'Església. Agustí es formà com un bon nen catòlic de la clerical Girona del seu temps i s'integrà a la Congregació Mariana. I gairebé es pot dir que en aquells anys de joventut, un cert misticisme se l'enduaia sovint, si hom jutja per la devoció expressada en les postals felicitant pel sant de les germanes, o els comentaris als viatges a santuaris, Montserrat, Terrades, i el contingut dels seus versos. Vegeu per exemple el prec que va escriure en el frontispici dels poemes a Montserrat:

«O verge de Montserrat, Regina de Catalunya, jo us demano que amb la mà omnipotent en què porteu el ceptre us digneu beneïr aquests cants adreçats als vostres dominis, que poso humilment al peu de la columna invisible i vibrant com l'èter, la qual enlaira el setial d'or on fulgureu, fins al blau de l'infinit, damunt el qual regneu, radiant amb la llum de Déu».

El seu caràcter era molt alegre, enginyós, xerraire, decidit, subratllat per una inquietud constant. Era un noi acusadament nerviós. Miquel de Palol es referí a la «nerviositat seva pronunciada», potser més evident en tractar-se d'un noi especialment sensible. Era alt i

³⁸ Demem aquesta dada al nostre oncle Joan de Puig, qui conserva l'original dels versos, provinent de casa els Roca.

prim. Diuen que atractiu. Hom no sabria dir-ho per les fotografies que han sobreviscut. En tot cas ha restat la tradició de que tenia èxit amb les noies. Ballava molt bé i li agradava la música. Entre les seves virtuts a remarcar hem de notar una certa gràcia pel dibuix. En els borradors conservats hi ha mostres d'aquesta traça.

EL DARRERS ANYS I LA SEVA MORT

Arribat un moment, cap el 1908, Agustí Roca s'afecionà a la poesia. Fins aquell moment ha fet versos, però com tothom més o menys n'ha fet. Ell aleshores ja escriví per a presentar als Jocs Florals. Però li serà prohibit reiteradament pel seu pare. El metge Roca havia decidit que el seu fill seguiria les passes del progenitor i seria metge. Agustí, en canvi, volia ser escriptor i poeta. Costà moltes discussions i un cert malestar, que acabà començant la carrera de medicina a Barcelona i escrivint d'amagat del pare amb complicitat de les germanes i la mare i enviant la producció poètica als Jocs Florals sense permís. S'arribà a amagar la notícia d'haver guanyat un premi.

Però les coses es complicaren. A l'Agustí no li agradava tant sols la pluma dels poetes, ans l'atreia especialment la vida bohèmia i els amics lliurats a costums nocturnes i juvenívoles. I a mesura que es feu gran topà amb la severitat del seu pare i sovint hi discrepà en qüestions d'opinió. En realitat el món que entussiasmava el novell poeta era exactament el contrari, políticament i sociològica, del que podia plaure al Dr. Roca Planas.

Hi hagueren tensions i baralles, Agustí protagonitzà alguna aventura que exasperà l'avi Roca. Estudiant a Barcelona, bé que tirava endavant la carrera de metge, no abandonava pas les afeccions literàries ni les correries gironines. En un moment donat, després d'una tempestat familiar, marxà de casa, desaparegué, i calgué fer-lo cercar fins que se'l trobà a casa d'un amic a Barcelona. Tot això succeïa els anys deu i onze.

Amb tot, l'any dotze semblava que era possible, malgrat les divergències de criteri amb el seu pare, continuar els estudis de medicina i persistir, alhora, amb aquella obsessió dels versos que lluny de marcir-ce semblava créixer cada vegada més. Però la mort més impensada estroncà aquella vida jove i no hi hagué ja ni futur

professional ni futur literari. Al tercer curs de medicina, quan tot just començava a surar entre els escriptors gironins, moria, a la ratlla dels vint anys.

Sobre la seva mort plana un cert misteri. S'ha parlat d'un mal lleig, i allò que més s'ha dit és que fou una meningitis fulminant. El cert és que després de pocs dies d'enfermetat expirà. Tota la ciència del seu pare fou inútil per a salvar-lo i prou que se'n planya, desesperat, el metge Roca.

El dia 7 de novembre del 1912 morí Agustí Roca. L'endemà el «Diario de Gerona» portava a la seva *Crónica General*:

«Nuestro distinguido amigo, el médico don Pedro Roca Planas, pasa por el inmenso dolor consiguiente a la pérdida de su único hijo varón, que en la flor de la vida, la muerte le ha arrebatado en el transcurso de brevísimos días de terrible enfermedad.

Al hondo pesar que aflige a los padres i demàs familia del malogrado joven, nos asociamos cordialmente, haciendo votos para que el Señor les conceda la resignación cristiana para soportarlo».³⁹

Certament fou un cop molt fort per aquella família. El metge Roca, s'ha afirmat, no es refé mai del tot d'aquell daltabaix. La casa canvià, amb un dol rigororíssim i llarg i un desconsolament que persistí amb força. En el moment de la mort, la notícia conmové la ciutat:

«El sepelio del malogrado joven D. Agustín Roca y Solés, efectuado ayer tarde fué una unánime manifestación de duelo. Numerosísima concurrencia de todas las clases sociales, acompañó el cadaver a su última morada demostrando así la parte que toda la ciudad ha tomado en el dolor que aflige a su desconsolada familia. Sobre el féretro del difunto, fué colocada la cinta y la medalla de la Congregación de la Inmaculada y San Luis Gonzaga a la que perteneció el finado: seis congregantes llevaban las gasas que pendian del féretro y otros tantos hachas junto al coche mortuario».⁴⁰

Miquel de Palol, potser el més amic seu de tots els literats del grup modernista de Girona escriví belles paraules de comiat al seu estimat company. Havien estat amics y compartien a més les in-

³⁹ «Diario de Gerona», n.º 263, any XXIV, p. 5.

⁴⁰ «Diario de Gerona», n.º 264, any XXIV, p. 6.

quietuts intel·lectuals i líriques. A casa la família Palol hi ha una fotografia del nostre autor amb una cordial dedicatòria a Miquel. Junt amb Joan Montsalvatge, Palol era habitual a casa la família Roca. L'emoció i l'amistat traspuen les paraules adolorides de Palol en aquell escrit del 8 de novembre de 1912:

«La mort s'ha endut a un dels nostres mellors amics, en la pau dels seus brassos, vers una felicitat perdurable sobre els sigles...

Ha mort l'amic, en la rica eflorescència del seu espèrit somniador i dolç. La nerviositat seva pronunciada ens era la millor revelació del seu temperament ric, de la seva imaginació ben conresada i hardida.

Ha mort en el pròleg de la seva vida sentimental. Ben segur que en el seu quartet de treball els seus trobaran moltes quartilles borronades; tot el procés de la seva desvetllada vida de poeta, totes les seves afeccions més cares, tots els seus instants de vida suprasensible i elevada.

Es ben cert que si nosaltres els qui'l coneguerem i estimàvem, perdem a un amic, la poesia també pert en ell a un dels seus devots enamorats, preparat pera molt belles coses.

L'ànima seva bona i sumisa prou haurà trobat son premi en la bondat de Deu que l'ha volguda al seu servei.

El seu recort perdurarà en nosaltres inesborrable, esperansant poguerlo retrobar al cel, a l'hora del nostre tranzit.

Que en pau descansi».⁴¹

Fins ací els retalls de la seva existència curta, en allò que ens ha estat possible establir. Ara ens resta parlar de la vessant literària d'Agustí Roca, del seu paper dins el grup d'escriptors gironins dels anys deu i de la petita obra que ens va deixar.

AGUSTÍ ROCA I ELS MODERNISTES GIRONINS

Ja hem dit que no sabriem fer una anàlisi literària dels poemes que publiquem en aquest article. Hauran de ser els experts en crítica els que ens hauran d'assenyalar les particularitats d'aquesta petita obra i emetren un judici definitiu. El nostre paper es limita a presentar al poeta, oferint quatre dades de pura i simple deducció, que enmarquin la seva producció lírica i complementin el di-

⁴¹ "Diario de Gerona", n.º 263, any XXIV, p. 3 i 4.

buix de la seva personalitat i les quatre notícies del seu entorn que hem intentat aportar en les pàgines precedents.

Pensem, però, que és oportú situar amb una pinzellada la seva adscripció al grup d'esclarits que protagonitzà a la Girona de començaments de segle, un cert moviment intel·lectual. I té interès perquè l'extracció social d'Agustí Roca i l'orientació ideològica i política de la seva família no havien pas de ser en principi favorables a la seva integració a la colla de joves escriptors modernistes. De fet, el que l'Agustí se sentís atret per aquell moviment revela que la intensitat del mateix no era menyspreable i que ultrapassava els límits d'una penya de correligionaris. El cert és que a can Roca es llegia «Lectures», «Catalanitat» i altres revistes del mateix gènere.

Quina és la primera vinculació dels Roca amb els modernistes? La primera nota presa ens indica que «L'Enderroc» en el curt període de temps que sortí, fou llegit a can Roca, l'any 1902. Fins i tot en el petit arxiu familiar hi ha restat algun exemplar: per exemple, el número especial dedicat als Jocs Florals. L'altra dada a considerar és l'inscripció de Pere Roca Planes com Adjunt Protector dels Jocs, per a la qual cosa pagava la quantitat anyal de cinc pessetes. Aquest fet no tindria massa transcendència si no fos que es produeix quan ja es portaven uns quants anys sense ésser-ne soci. Sembla que s'hi apuntà l'any 1908, data en la qual el seu fill ja es movia pels ambients literaris gironins. Retinguem aquest petit detall: Pere Roca era Soci de l'Asociación Literaria de Gerona, la institució que fou atacada implacablement pels inquires modernistes. Tardà encara a fer-se soci dels nous Jocs Florals. Potser no seria exagerat deduir que Pere Roca es malfiava d'aquella trepa i que s'hi acostà una mica pressionat per l'entussiasme dels seus fills. Així ho explica, almenys, una versió familiar. Recolzant aquesta hipòtesi hi ha una certa prova documental. El mateix any que Pere Roca apareix com a Adjunt Protector, l'Agustí Roca i Solés figura com a Adjunt de número, és a dir, contribuint amb la quota anyal d'una pesseta «a l'esplendor de la gaya festa».⁴²

És clar que Agustí ha arribat als Jocs Florals a través dels seus amics, aquells dels quals hi ha rastre entre els seus papers i que

⁴² Volums dels Jocs Florals de Girona, on figuren els socis Protectors i Adjunts. Papers Família Roca. Hi resta algun rebut del pagament de la quota.

els trobarem entorn les revistes en les quals va publicar el nostre biografiat. Ignorem el moment en què Agustí es comença a interessar per la poesia. Tot el que podem detectar és que a 1908, als quinze anys, el noi ja feia versos. Un fet a remarcar: des del primer moment el trobem escrivint en català. Aquest fet té la seva gràcia. Cal recordar que és educat en castellà i que el seu pare és un home intel·lectualment castellanitzat. Tot el que escriví el metge Roca, pel que podem comprovar, és escrit en castellà. Hi ha doncs, un canvi de direcció que es produeix amb força. Agustí Roca haurà adoptat la llengua renovadora i escriurà els seus poemes en català. Segurament, serà sota la influència dels seus amics —els Montsalvatge podrien ser els indicats en els primers moments— catalanistes. No trobarem cap vers que no sigui en la llengua del país. Les postals, que primer eren en castellà, també es catalanitzen més tard i llevat del que sembla el borrador d'un article de diari —que ignorem si mai es va publicar— tot el que tenim escrit del seu puny i lletra és en català.

Així com els seus inicis en el camp de les lletres ens resulten difícil de precisar, és perfectament documentada la vinculació d'Agustí Roca als cercles modernistes a partir de 1910. El trobem publicant a «Catalanitat», a «Ciutat Nova» i a «Lectura». I tenim una dada anterior, que ens el connecta amb els Jocs Florals. Obté, l'any 1908, un primer accèssit amb una prosa, a Girona. Era molt jovenet i tanmateix demostrava que tenia condicions d'escriptor...

Amb tota seguretat Agustí Roca tingué relació amb les figures literàries d'aquell moment a Girona. Una anècdota que ha conservat la tradició familiar explica com Agustí féu amistat amb Santiago Rusiñol. En una de les estades del pintor a Girona, estant assegut a la Rambla, Agustí, que tenia una certa habilitat pel dibuix, li féu una caricatura en una taula de marbre d'un café, al costat de la taula on seia Rusiñol amb els seus amics. En adonar-se'n, el pintor saludà a Agustí i fou el començament d'una relació que es mantingué, especialment després que el nostre poeta confesés a Rusiñol les seves dèries literàries i bohèmies.

Aquestes peripècies les visqué Agustí Roca agafat de la ma de Miquel de Palol i de Joan Montsalvatge, amb els que col·laborà a la revista «Catalanitat», i de Joan M. Iglésias, i de Josep Tharrats i Vicenç Piera, amb els que el trobem signant versos a «Lectura».

Hagué de conèixer Prudenci Bertrana, director d'aquesta darrera revista, on Agustí col·laborà. I també a Laureà Dalmau, impulsor de «Catalanitat», el setmanari nacionalista i republicà, en el qual aparegueren diversos poemes de l'Agustí.⁴³ Hem de pensar que, essent molt més jove el nostre autor començava tot juts la seva integració entre els escriptors gironins i més que mirar d'esbrinar el paper que ell podia haver jugat enmig dels modernistes —que no va tenir temps de jugar-ne cap— ens cal observar la influència que aquests exerciren sobre el novell poeta.

Però abans d'analitzar-ne mínimament les influències, potser serà bo que establim quina és la seva obra d'escriptor.

L'OBRA QUE VA DEIXAR

Els escrits que publiquem són tota l'obra coneguda d'Agustí Roca, La resta de papers que es troben a l'arxiu familiar són inicis de peça literària que no va poder o voler acabar i no coneixem altres obres publicades en el seu temps que aquelles que reproduïm. D'ací que hagim de presentar aquests papers com la probable obra completa del poeta gironí, part inèdita i part publicada, amb algunes obres guardonades en concursos floralescs a les comarques gironines.

Heus ací la classificació, numeració i notes que us oferim de cada una de les obres que presentem:

Versos primers i familiars.

- I *Cançó d'un nin a sobre un cavall de paper*, manuscrit, il·lustrat amb un dibuix, signat i datat a Girona el 16 de juliol de 1908.
- II. *La vigília de Sant Joan*, manuscrit, sense data (però que cal situar, per la lletra entre 1908 i 1909) i amb la dedicatòria: «A mon pare en Pere Roca en el dia del seu Sant Patró».
- III *A mossèn Vicenç Piera en el dia d'or de la seva primera missa*, manuscrit, datat el 4 de juliol de 1909 i signat juntament amb Lluís G. Pla.
- IV. *Troba de D. En Guerrando*, manuscrit, il·lustrat de puny i lletra amb un escut feudal a colors i una cinta de roba amb els

⁴³ D. FULCARÀ, Op. cit., pp. 67-95.

colors de la senyera que acaba amb un segell lacrat, amb la següent llegenda: «Escut de l'antiga y noble casa dels Roca de Llorà, fills de Rocabertí y de Peñatosca. Deu los Guart». Datat el 1912, existeix una versió sense il·lustracions i amb lleugeres variants amb el títol *El Baró de la Marmota*

Himnes a Montserrat

- V. *Visió del Montserrat*, forma part d'una llibreta, datada el 1909, i del qual existeix la primera redacció signada com August d'ARS (ARS són les inicials del seu nom).
- VI. *El monestir*, manuscrit, 1909. Existeix una altra redacció signada Agustí Roca.
- VII. *La cova*, manuscrit, 1909. Hi ha una primera redacció, amb correccions.

Flors de camí

- VIII. *Madrigal*, poema publicat a «Antologia d'escriptors gironins» en el programa de Fires i Festes de Girona de l'any 1916. Impremta i papereria «La Editorial Gerundense», p. 32. El trobem citat entre els seus manuscrits com *Madrigal de tardor*, i datat el 1911.
- IX. *Crepuscle*, manuscrit, signat a Girona, setembre de 1911.
- X. *Hora d'amor*, manuscrit, signat a Girona, setembre 1911.

Poemes lluminosos de crepuscles d'amor

- XI. *Verema*, manuscrit, signat a Girona l'agost de 1911. Amb aquesta versió que publiquem obtingué un premi a Olot. I el mateix vers amb poques variants en els darres versos guanyà el primer accèssit a la Flor Natural als Jocs Florals de La Bisbal de 1911.
- XII. *El primer sacrifici*, manuscrit, sense data.
- XIII. *Visió triomfal*, manuscrit signat a Girona l'agost de 1911, que obtingué un premi a Olot, l'agost de 1911, i fou publicada en el volum d'aquell XXII certàmen.
- XIV. *Madrigal*, manuscrit sense data però que es pot situar a 1911.
- XV. *Crepuscle marí*, manuscrit sense data. El situem a 1911.
- XVI. *Les fervents evocacions. Tots Sants*, manuscrit subtitulat «nocturn», que té una altra variant, amb poques diferències als darres versos. Datat el gener de 1912.
- XVII. *Baudelairiana*, manuscrit sense data. El situem a 1911.
- XVIII. *Atenea*, manuscrit sense data. El situem a 1911.

- XIX. *Evocació fervent*, publicat a «Ciutat Nova», el juliol de 1912. Posseim el manuscrit. De fet, és una variant de *Crepuscle*.
- XX. *Juny fecond*, manuscrit sense data. El situem a 1911.
- XXI. *De Hispania. Galicia*, manuscrit subtitulat (dels rims espanyols). Data a gener de 1912.
- XXII. *Tórtola Valencia*, manuscrit, sense data. El situem a començaments de 1912.

Sonets galants

- XXIII. *A Catalina Garriga*, publicat a «Catalanitat», octubre 1910.
- XXIV. *A Carme Roca*, id. id.
- XXV. *A Dolors i Mercè Laporta*, id. id.
- XXVI. *A Carme Roca Solés*, id. id.
- XVII. *A Angela Forest*, id. id.
- XXVIII. *Sonet Galant a x. x. x.*, manuscrit sense data, que situem a 1910.
- XXIX. *Strams. A la dolcíssima Mercè Company*, manuscrit signat i datat a Baracelona el març de 1911.
- XXX. *A la germana Carme*, manuscrit,, datat el juliol de 1912.

Poesies disperses

- XXXI. *Juny* manuscrit signat i datat a Girona, gener de 1912. Variant de *Juny Fecond*.
- XXXII. *Primícia amorosa i votiva*, manuscrit, sense data, bé que signat.
- XXXIII. *Epigrama psíquic*, manuscrit signat, sense data. Com l'anterior el situem a començaments de 1912.
- XXXIV. *Fe i esperança. Glosa*, manuscrit, signat a Barcelona el 2 de setembre de 1910. Fou segon accèssit a la Flor Natural dels Jocs Florals de Girona.
- XXXV. *Cant en llaor de la mare*, manuscrit signat a Girona el juny de 1911.
- XXXVI. *Lloha*, publicat a «Catalanitat», 24 març 1911.
- XXXVII. *Elegia dels vells ritmes*, publicat a «Catalanitat», 24 de juny de 1911.
- XXXVIII. *El vano*, publicat a «Lectura», 1911.

Prosés

- XXXIX. *Dins d'un manuscrit vell*, manuscrit signat i datat a Girona, setembre de 1908, que obtingué el primer accèssit al Premi de D. Manuel Farguell en els Jocs Florals de Girona de l'any 1908.
- XL. *A Laura de Chateaufleurs*, manuscrit sense data, però que situem entre 1909 i 1910.
- XLI. *Apoteosi*, manuscrit signat i datat a Girona, 15 juliol 1910.

UNA PRIMERA VALORACIÓ

Per a aproximar-nos al sentit dels poemes d'Agustí Roca i valorar-ne influències i qualitat, haurem de partir d'un fet que condiciona, en certa manera tot el que puguem dir-ne. Es tracta d'una obra d'un noieta molt jove, d'un poeta que començava. I és, a més a més, una obra no acabada, amb versos que són simples borradors que probablement el poeta hagués corregit, millorat. I justament per aquesta raó costa ben poc afirmar que es tracta d'un poeta de segona divisió i potser de tercera. Té una evident gràcia per escriure, mostra una preparació considerable, però es tot just a la porta del que hauria pogut ésser una obra literària d'interès, Ací i allà hi trobareu una llambregada de geni poètic no negligible, però són només espurnes demostratives d'un cert domini de la llengua i d'una sensibilitat acusada, adhuc d'una cultura remarcable. L'escriptor no és acabat, l'obra són uns tanteigs, les beceroles.

El que portem dit no obsta que els versos de l'Agustí siguin ben agradables de llegir i aportin elements per a anar establint els corrents que influïren als modernistes de Girona. Creiem que aquestes dues qualitats no les hi podem pas discutir. És més, la poètica del nostre autor ens ajuda a confirmar alguna especificitat singular del modernisme de Girona i ens permetrà fer consideracions entorn aquell moviment que, del tot del tot, no n'hem tret mai l'entrellat, en acceptar els tòpics habituals que uns i altres hem anat repetint. En definitiva Agustí Roca és representatiu del perllongament modernista, de la influència post-romàntica, de les ressonàncies parnasianes, de la presència del simbolisme, això en un moment en que a Barcelona el noucentisme s'imposa. Som, doncs, al rovell de l'ou de la qüestió, al fons del problema dels modernistes gironins: que

són un grup ancorat, que defensen una estètica superada en el seu temps i que són, volguem o no, uns il·lustres passats de moda. Per què? Aquesta és la gran pregunta a la qual encara no s'ha donat resposta i per a la qual vull oferir, tot parlant d'Agustí Roca, alguns elements a tenir en compte cara a una interpretació que vagi més enllà de les referències habituals.

Els versos d'Agustí Roca, en una primera ullada ens fan establir les següents conclusions: estem davant d'un poeta modernista, més concretament parnassià, un poeta tocat pel post-romanticisme. No ens sembla que tingui res a veure amb el noucentisme.

Vegem la temàtica, per exemple. Els somnis fantasiosos, les evocacions mítiques, les representacions quimèriques, apareixen reiterats en aquests poemes. Els mites clàssics i les llegendes històriques són referències freqüents, que accentuen el to romàntic i decadentista d'algun dels versos, com ara *Visió Triomfal*. La vida familiar hi és i alludida amb versos amorosos a pares i germans, versos anyoradissos, *La vigília de Sant Joan* o amatents, *Cant en llaor de la mare*, o d'exaltació de les virtuts artístiques i femenines, en el cas dels poemes dedicats a la seva germana Carme. La religió és un tema de gran importància pel nostre autor, que es mostra particularment devot en els poemes dedicats a Montserrat, si bé hi han nombrosos elements de caràcter transcendent en altres poemes com ara *El primer sacrifici*, *Les fervents evocacions*, *Lloa*, els quals demostren una profunda religiositat, un catolicisme practicant. En canvi, aquest fet no impedeix que al llarg dels seus versos hi hagin no poques al·lusions a la religiositat pagana, tant típicament parnassiana. Vegem, per exemple, *Hora d'amor*, *Sonet galant* o *Verema*, amb personatges de regust mitològic als quals era molt afeccionat, pel que sembla, Agustí Roca, el que ens confirma que tingué una formació en la qual el món clàssic hi era present. Són moltes les al·lusions a les divinitats mitològiques, —Déus, sàtirs, verges— i també una utilització de la mítica de la natura —Sol, l'Obscur, l'Ombra, la Fecunditat— de la qual en podeu trobar mostres a la prosa *Apoteosi*, o a poemes com ara *Verema*, *Juny Fecund*.

Una altra vessant de pes específic entre les temàtiques del jove poeta malagunyat, és l'amor i jo gairebé diria el sexe. No podia ser d'altra manera atesa l'edat del noi. Hi ha una tendència acusadament sensual, eròtica, que en tot cas, s'acopla perfectament amb una

fascinació per la bellesa absoluta i pura i un romanticisme evident. No es tracta, doncs, només d'una actitud de galanteix amb les amigues; Agustí Roca anava més enllà: parla de «petons ran de l'orella sota la nit» a *Hora d'amor*, d'«ondulacions de pits i cabelleres», de «boques temptadores» de «discreteig de sedes i de besos» a *Visió Triomfal* de «bes impur» de «cançó incitant» d'un «desig» dels «llavis i les roses» a *Atenea*, diu «en el secret del bosc t'esperaré...» a *Primícia amorosa i votiva*, a *Fe i esperança* hi descriu imatges inequívokes: «Quan sobre el meu pit t'abandonaràs / i amb besos de foc mel destillaràs / la vella cançó et recordaré / i arran del blanc coll la recitaré» i a la prosa *Laura de Chateaufleurs* ens hi evoca una situació d'un erotisme i una sensualitat remarcable pel seu temps: «les cames blanquíssimes i tot jus arrodonides», «tremolaven lleugerament les teves carns pures al contacte de l'aigua», «t'oferies als misteris desconeguts de l'aigua», «palpitaves tota tu en un goig desconegut». «El fidel llebrer jeia al costat teu amb el cap sobre el ventre verge», «el teu vestit era quasi transparent», «t'acariciava els cabells sobre la nuca... En brillar la primera estrella florí un petó...», «era més dona i jo savia en el seu cos la sang molt més ardenta...», «les nostres boques s'acariciaven de petons en l'oblit de tot». Aquestes cites són prou entenedores per evitar-nos massa comentaris. Sembla clar que Miquel de Palol, qui fou anomenat alguna vegada «el poeta eròtic» tenia companys que seguien les seves passes.

Potser aquesta sensualitat destacada d'Agustí Roca és una mica sorprenent a la vista dels altres components temàtics de la seva poesia: la vida familiar, els viatges, la religiositat devota. En tot cas, penso que no es pot pas discutir.

La descripció de la natura i la contemplació romàntica i decadent dels seus fenòmens és un altre motiu poètic d'Agustí Roca. Ja sigui retratant les muntanyes montserratines, evocant un capvespre, a *Verema*, o *Crepuscle marí*, descrivint un jardí, com a *Evocació fervent* o un ambient desllisquescient, com a *Crepuscle*, narrant *Galícia* o magnificant una posta de sol a *Apoteosi*, tot des d'un cert decadentisme, clarament parnassià.

Quan als aspectes formals, ens sembla poder dir: lingüísticament —com ens ha fet notar Albert Rossich—,⁴⁴ s'els veu insegur i els

⁴⁴ Devem a l'amic Albert Rossich alguna consideració sobre el nostre poeta que ens ha orientat en els aspectes més literaris.

versos són sovint una mica forçats i poc eufònics. Com a mostra vegem el poema *Lloa*, que presenta algun vers coix. El que és evident és que representa perfectament la poesia catalana pre-fabriana. Vegeu la voluntat de diferenciar les rimes, pronunciant paper amb *r*, a la *Cançó d'un nín a sobre un cavall de paper*. Per cert que aquest poema planteja un dubte de paternitat entre Agustí Roca i Rafael Masó. En el llibre de Dolors Oller sobre Masó hi vé publicat un poema amb el mateix títol i que ofereix lleugeres variants respecte al que publiquem signat pel nostre autor.⁴⁵ Les dades assenyalen que l'atribuïble a Roca és anterior al de Masó. Quina interpretació té aquesta coincidència? Es tracta d'una corranda popular sobre la qual els dos poetes van escriure els seus versos? Tenia coneixement Masó del poema de l'Agustí? És pura casualitat? No sabriem pas explicar-ho. La lògica és que es coneixessin, i àdhuc que les famílies tinguessin relació. En tot cas Masó tenia tretze anys més que Roca. Potser un dia podrem descobrir el sentit d'aquesta coincidència.

La mètrica és bàsicament parnassiana, amb nombrosos sonets de versos alexandrins. La utilització del sonet podria tenir altres connotacions, si no fos que veiem el poeta molt allunyat del noucentisme. De fet hi ha un evident formalisme que s'allunya de la típica poesia de la renaixença i dels jocs florals del Certamen Literari. Aquest fet no deixa de semblar una voluntat normativista, si bé pensem que no és pas atribuïble a una penetració del noucentisme ni a un seguiment de Carner que ja ha començat a popularitzar el sonet.

Per tot això creiem que hem de situar Agustí Roca dins el modernisme, amb empremta parnassiana, i si voleu simbolista, amb una actitud profundament romàntica. Al menys és clar que no hi ha el distanciament ni la ironia de molts poemes noucentistes, Rosich hi troba fins i tot un cert panteïsmes que recorda Maragall. Aquest amic hi veu la influència de José M.ª de Heredia i segurament la de Zanné. Del primer no en trobem pistes, de Jeroni Zanné sí. A la revista «Armonia» que sortí a Girona per iniciativa de Josep Tharrats els anys 1905 i 1906, Zanné hi té versos publicats i a «Lectura», on ja hi escrivia Agustí, hi trobem a Zanné com a col·labora-

⁴⁵ D. OLLER, *La poesia de Rafael Masó*, Girona, Col·legi Universitari, 1980, pp. 197-198.

dor. Segurament que en els versos de l'incipient poeta hi ha la preocupació estètica dels parnassians Zanné, Maseras i Prat i Gaballí. El decadentisme ja l'hem remarcat; la referència a temes clàssics també, i el formalisme o preocupació estètica per la forma del vers que utilitza molt sovint el sonet sembla poder tenir, també, arrel parnassiana. I tal vegada no seria agosarat parlar de la influència de Rubén Darío sobre Agustí Roca, probablement a través de Josep Tharrats que n'era un devotíssim admirador.⁴⁶ Aquell gust per la fantasia i l'exaltació de la natura poden fer-hi pensar. I, en fi, ¿Hi ha reminiscències del decadentisme de D'Annunzio, tan grat als modernistes gironins? I, ¿podriem descartar del tot una repercussió del simbolista Maeterlinck, ben conegut i apreciat a Girona?⁴⁷

Ara, en l'Agustí Roca res no és exclusiu ni diàfan. Els elements simbolistes i parnassians no el priven d'un romanticisme profund ni l'esteticisme i l'encantament per la bellesa d'un inconformisme personal i una estimació per la vida bohèmia i l'atreviment. En certa manera tot el que té de passat de moda, de conservador, d'anacrònic, ho té de trencador, d'espontani, de lliure i audaç.

Probablement aquestes influències les rebé Agustí Roca d'una manera indirecta; és a dir, a través de Miquel de Palol, de Tharrats i de la resta d'escriptors gironins. De fet, moltes de les peculiaritats que observem en l'Agustí, hem cregut distingir-les ací i allà, entre els poemes i les proses del grup de Girona. Aquest grup sobre el qual planen encara tants interrogants.

La figura del nostre poeta segurament no aportarà gaire llum a la qüestió, però penso que val la pena fer una reflexió final, entorn aquella colla i el paper que van jugar. Agustí Roca sembla un cas tangencial per la seva joventut i el seu dèbil protagonisme enmig la trepa. Potser la seva extracció social no té massa importància i simplement val per a remarcar el conflicte generacional que ell representà. O potser és una pista per entendre que entre els més rebels modernistes gironins, els més liberals i d'esquerres i la burgesia conservadora no hi havia un antagonisme radical. Tot això és vague i només s'intueix. Josep Pla parla dels dos grups de Girona,

⁴⁶ D. FULCARÀ, *Op. cit.*, p. 134.

⁴⁷ Tant l'un com l'altre foren reproduïts en les revistes modernistes de Girona àdhuc els hi dedicaren escrits. Vegeu FULCARÀ, *Op. cit.*, pp. 68-95.

els Masó, la Lliga i el «Diario de Gerona» i els Rahola, Bertrana, el republicanisme i «El Autonomista».⁴⁸ En canvi, aquests grups es veuen molt sovint barrejats. Els Masó col·laboren en les revistes dels republicans; els republicans com Miquel de Palol són quotidians col·laboradors del diari de la Lliga. Ben segur que hi ha diferències: els uns acabaran a l'Esquerra Republicana mentre els altres són a la Lliga o a Acció Catalana. Amb tot hi ha un tracte i una relació personal que no reflecteix antagonismes massa vius.

Quins són els aglutinats? A tall d'idees a contratsar i com aquell que pensa amb veu alta n'assenyalaríem tres. En primer lloc la condició de societat petita i closa, localista, on tothom es coneixia. En segon lloc la passió d'escriure, el gust per la cultura, per la literatura. Finalment, el catalanisme, o potser millor, la catalanitat i la voluntat d'expressar-la amb la llengua recobrada. Aquests podrien ser elements que ajudessin a explicar l'amalgama de lletraferits gironins entorn els anys deu d'aquest segle, que feia possible superar les diferències ideològiques.

Pensem que l'ambient social de tots plegats era fonamentalment prou burgès. Enfrontat a un sector reaccionari, carca, monàrquic i castellanitzat que mantenia el poder econòmic i polític a Girona, del qual potser n'eren dos arquetips el metge Roca o el sogre de Rafael Masó.⁴⁹ Però enfrontat des d'una perspectiva petit burgesa que allarga el modernisme i no enten el noucentisme o no pot assimilar-lo, llevat d'algun cas. De fet el modernisme ja és un desafiament, com a ideari, a la classe dominant de la ciutat. Un cert sentit popular, de Rahola, de Bertrana, troba elitista i reaccionari el noucentisme; en canvi, en són assumits molts elements, si més no, formals. És el fracàs d'una opció intel·lectual d'esquerres?⁵⁰

Tot és vague, però, i per aclarir; ¿per què dura tant el modernisme a Girona? ¿Què hi fa aquesta presència d'elements simbolistes, vitalistes, decadentistes, en una època que a Barcelona es va per altres viarany? ¿Quina unitat real existia —o podia existir— entre un Rahola i un Montsalvatge, entre Bertrana i Masó entre Tharrats

⁴⁸ JOSEP PLA, *La Girona del meu temps i la d'avui*, dintre O. C. Volum 32.

⁴⁹ D. OLLER, *Op. cit.*, pp. 21-22. Aquesta autora tracta amb interès l'actuació de Masó des d'una perspectiva social en aquella Girona de començaments de segle. La seva informació és important.

⁵⁰ A. YATES, *Op. cit.*, p. 7. Ho plantja com una derrota front la intel·lectualitat brillant, situada i conservadora que segueix a la Lliga.

i Agustí? ¿D'on venien les influències, qui aportava els llibres? Tot això demana una tesi que expliqui les revistes modernistes i els Jocs Florals, que obri la porta a noves informacions.

La cosa potser seria trivial si tinguéssim present que els modernistes gironins —salvant Bertrana— són segones i terceres figures dins la literatura del país, i si partíssim del fet provincial, tancat i poruc de la Girona de primers de segle. Però no és negligible que les personalitats intel·lectuals del moment català vingueren a Girona i que els nostres escriptors hi mantingueren contacte i fins i tot gran amistat. Carner, Bofill i Mates, D'Ors, Alomar... La colla de Girona i les seves aventures literàries tenen un quelcom d'enigma per a descobrir, un enigma que ens interessa per arribar al fons de la qüestió: la real repercussió que la seva tasca va tenir i el veritable arrelament o no de les seves posicions.

Per anar fent camí és possible que no hagi estat sobrer donar a conèixer Agustí Roca i Solés, el poeta modernista gironí que va morir als dinou anys, del qual publiquem la seva petita obra d'escriptor i que ens inspira i suggereix tantes preguntes sobre el seu temps.

LLUÍS M. DE PUIG I OLIVER

L'OBRA D'AGUSTÍ ROCA

POESIA

VERSOS PRIMERS I FAMILIARS

I. CANÇÓ D'UN NIN A SOBRE UN CAVALL DE PAPER

Sobre un cavall de paper
vull que m'armin cavaller,
sobre un cavall de paper;
sobre un cavall de paper
semblaré un guerrer.
La mitja a garró,
endaurat ben bé
casco de cartró,
un sabre de sucre
que ja em menjaré;
espueles de palla,
cavall de paper.

Que plorin les rates,
pobres escarbats,
les papes paneres
i els bufa-forats;
de potes a terra
mig agenollats
amb la pota al ventre
s'hi daran patacs
xisclen que els perdoni
tots els seus pecats.
Jo, sens escoltar-los,
los castigaré
i a cavall del Lindo
los aixafaré,
damunt dels seus cossos
me passejaré;
tindrè tanta força,
tan valent seré
que cap d'aquests papus
viu jo deixaré.

Sobre un cavall de paper
 jo los exterminaré,
 sobre un cavall de paper
 que em coronin de lloré
 sobre un cavall de paper,
 sobre un cavall de paper.

I serà lo premi
 de ma civitat
 la més forta clusca
 que mai m'han donat.
 I jo amb molt d'enfado
 fugiré al carrer
 portant, arrastrant-lo,
 el cavall de paper.
 Sobre el cavall de paper
 jo somicaré;
 sobre el cavall de paper
 tot seguit riuré,
 sobre el cavall de paper,
 sobre el cavall de paper.

II. LA VIGÍLIA DE SANT JOAN

I

Que feliç, que ditxosa eixa diada,
 que feliç
 en temps passats; mes lo veuré des d'ara
 trist.
 Quan els nois encenien foguerades
 d'enramades
 i coets,
 era feliç, els focs me calentaven,
 ahir no m'escalfaven,
 eren freds.
 I aqueix és l'any primer que no fem festa
 i aqueix és l'any primer que portem dol
 i aqueix és l'any primer que no tinc avi
 que en sos dies son sant al cel el vol.

II

Dins les blanques i espesses fumarades
 que fan les foguerades
 hi vegí
 mon avi amortallat i sa mirada

era apagada
 con quan morí.
 I acostant sa confosa i blanca cara
 tan aimada
 me besà
 i eix petó em digué que al cel estava
 i ens esperava
 a reposar.
 Que feliç, que ditxosa eixa diada!
 que feliç!
 Quan a son costat cantarem hossanna
 al Déu del Paradís!

III. A MOSSÈN VICENÇ PIERA EN EL DIA D'OR DE LA SEVA PRIMERA MISSA

Església d'ivori, de jaspis i ametistes
 de safirs i topazis, de robís i d'encants
 avui t'omples de joia, són auris els teus cants,
 tens baumes de dolçors i de pietat mai vistes.

En eternal connubi, la llum i la bellesa
 remembren l'enyorada visió d'un Paradís,
 la faç dels sants sagrada, l'auriola i un somrís,
 bells cants de serafins titillen amb dolcesa.

I vós, novell levita, com rei i en capa d'or
 heu abocat als homes les àmfores d'or
 la vostra ració sacra en blanques espirals

irisades de llum, de l'altar s'aixecava,
 com núvol d'auria mirra la faç de Déu besava
 giravoltant gloriosa entre els móns siderals.

IV. TROBA DE D. EN GUERRÁNDO

I

Un feudal del de Llorà
 son escut va trepitjar.
 En Guerrando triomfa en tota
 batalla! — es posà la cota,
 la cuirassa i el capell,
 prengué el seu sabre més vell,
 una llança sense tall,
 i muntant en son cavall
 a la guerra se'n va anar.
 Qui s'ho havia de pensar!

II

Sobtada, oh, la comtessa
 per tant traidora sorpresa,
 pensant sempre en son marit
 quedà prima com el dit.
 I estava en gran desconsol
 plorant-lo de sol a sol.
 I en Guerrando sens tornar.
 Fa set anys que se'n va anar!

III

Mil metges la visitaren
 i tots mil li receptaren
 bàlsams, potingues i untures;
 mes amb tantes provatures
 la comtessa s'affligia
 i tot allò gens servia
 per son mal poder curar.
 Qui s'ho havia de pensar!

IV

Al cap de set anys cabals
 retorna a so de tabals
 En Guerrando amb sos soldats
 tots de llorer coronats,
 perquè la guerra ha guanyada;
 quan, en ser a la portalada,
 ningú els sortia a esperar.
 Fa set anys que se'n va anar!

V

Missenyora! el comte diu,
 com a rebre'm no veniu?
 Corrents puja els esglaons.
 Ella és morta, crida aïrat.
 Doncs jo també. I d'un plegat
 agafa aquell sabre vell,
 es fa tres talls a la pell:
 es mor en un santiamen.
 Requiescat in pace. Amén.

HIMNES A MONTSERRAT

V. VISIÓ DEL MONTSERRAT

Conglomerat gegant de pedres blanques
 en ciment de maragdes o olivius
 llunyà apars. I en ton si el misteri tanques
 dels roures mil·lenaris, dels drets pins.

Formes totalment una escala d'ivori
 que altiva s'alça fins a tocar el cel;
 tens una creu perquè l'home l'adori
 en l'esgaó més alt de sant Miquel.

Què són les teves pedres sobiranes?
 són ídols blancs de les edats paganes?
 Canten gestes dels cíclops immortals?

De nits el veig dins les abissals boques
 i m'apar un castell que en lloc de roques
 té en les parets despulles sepulcral.

VI. EL MONESTIR

Dessota les altures coronàries,
 arredossat, s'aixeca el Monestir.
 Per damunt les ermites solitàries
 creuen els núvols roigs l'immens safir.

Guarda el convent les celles visionàries
 com grans cambres d'un castell medieval.
 Al damunt té les roques milenàries
 com cúpules d'immensa catedral.

En veure'l gris, m'apar que té enyorança
 de mirar Garí, com trist avança
 per les roques, els camins i els alts colls

que el perdonen les veus de les campanes
 en la fosca vibrant ses veu llunyanes,
 i que, plorant, Garí cau de genolls.

VII. LA COVA

I

Llarg torbellí
com nou calvari
és el camí
que solitari
baixa entre roques
giravoltant
per mates fosques
que van baixant
esmaragdines
fins el profon
com ones fines
d'un mar; entorn
de pedres blanques
al front lluint
acàcies verdes.
En un reblinc
del camí aurífic
s'aixeca hermós,
d'un blanc magnífic,
l'aspre colós
que fa una roca
trista mirant
l'oberta boca
del fons gegant.
I el camí ombrívol
es va perdent
sota l'altívol
verd refulgent;
a voltes mostra
vora el marge alt
pobres de rostre
escultural
plens de tristesa
que enveja fan
a un Crist d'encesa
i agonitzant
faç, que s'obira
vora l'abim
i els seus ulls gira
al cel sublim.
Els sants misteris

amb claretat
 alcen l'imperi
 de santedat
 fins a la cova
 d'or van guiant,
 on s'hi retroba
 el temple sant.
 Dret torbellí
 com nou calvari
 és el camí
 que solitari
 besa entre roques
 de blancs colors
 les parets tosques
 d'un temple clos.

II

Diafanitat divina
 mostra el crepuscular cel.
 La llum solar declina
 i apar blanc un estel.
 Verdes clarors s'estenen
 en lleu solemnitat,
 que pàlides encenen
 l'alta sublimitat
 de la crepuscular hora.
 Es veu dreta a la vora
 del fons sublim, immens,
 una església encantada
 que aixeca blanc encens
 a la roca inclinada
 on, invisible, Déu
 alça el rostre de neu.

FLORS DE CAMÍ

VIII. MADRIGAL

La terra té inquietuds profundes, d'agonia.
 Palpiten dalt l'espai ignots pressentiments.
 Concient, ve l'Avi Hivern seguint l'eterna-via
 per els camins orlats de flors fosforescents.

Entona un campanar la gran melanconia
 de l'hora de la nit, amb notes transparents.

Pels parcs epicurians el vent diu sa ellegia;
i passa la tardor amb l'or dels sofriments.

De l'arc gloriós del cel, una boirina blanca
devalla sobre tot com un crudel neguit.
Eleva una ovació de fret l'extensa plana,
sota l'abraç immens de l'ombra de la nit...

...I en l'obra de la nit, ta veu, sense record
hi vibra omnipotent i eterna... com la Mort.

IX. CREPUSCLE

Pel vell jardí autumnal hi flota un quiet perfum.
Damunt dels liris morts Setembre hi agonitza.
Un iris crepuscular inflama l'aiguallum
que cau del brollador on tot s'hi divinitza.

El Sol —Hòstia de foc— amb lentitud consum
la llàntia del seu Ser que el cel i el món suavitza.
Pel vell jardí autumnal hi flota un quiet perfum
i un to púdic de sang que el nimba i el matitza.

Jo estimo la Tardor com santa penitència.
De sobte, en l'hora d'or hi vibra una estridència
que fa ressuscitar la gràcia del jardí

igual que una visió d'Abril, miraculosa.
Ets Tu, que pren la llum de l'aire diamantí
i passes sota el cel, pomposament hermosa.

X. HORA D'AMOR

La llum del sol serenament decau,
el mar té sons de màgica cadència,
del món en puja gran quietud de pau
que es fon pel cel amb blava transparència.

L'or de la tarda, com un bes suau,
t'encén els ulls d'inconeguda ardència.
La llum del sol serenament decau
amb un matís cromat de penitència.

Tu em diu l'amor dessota una palmera
Després, conscient, desfàs la cabellera
que et nimba el front com l'ala d'una abella

i em guaites fixament dintre els ulls.
I jo et reso els petons ran de l'orella
sota la nit fosforescent dels rulls.

POEMES LLUMINOSOS DE CREPUSCLES I D'AMOR

XI. VEREMA

La tarda lentament mor amb quietuds serenes.
 Per l'aire transparent s'eleven cants sagrats.
 S'encenen pàmpols d'or damunt carenes;
 i els ceps, pel camp gloriós, són madrigals morats.

Adorna el fruit diví les desbordades trenes.
 Destillen l'esperit els ulls congestionats.
 Ardent bullir del most s'inflama dins les venes;
 i volten folls petons pels llavis ressecats.

Tranquilla ve la nit. I una cançó florida
 consagra el vi futur que dóna força i vida
 i que damunt l'altar devé la sang d'un Déu.

Dintre l'Obscur, els ulls fan grans fosforescències;
 dansant per l'arc del cel van bàquiques cadències;
 i en l'Ombra mor vençut el Sàtir Barbaneu.

XII. EL PRIMER SACRIFICI

I

Per sota els ametllers en flor Adam camina.
 La tarda lentament rodola. Del zenit,
 com lleu polsina d'or, la irradiació divina
 davalla sobre el món inquiet de l'esperit.

La gran consagració dels sers ja s'endevena:
 Adam s'encén d'un goig que fa valent son pit
 i té un pressentiment triomfal. Dins la piscina
 navega un cigne blanc que cantarà en la nit.

El cigne mor. I el fruit de la sabiduria,
 madur ja al sol i al temps d'antiga profecia,
 s'esberla, temptador de polpa allucinant.

Adam té un tremolor futur de penitència.
 Esflora Eva al seu pas l'ignot de l'existència
 i Llucifer, que és serp, s'enrosca en l'arbre sant.

II

Un ull d'ònix i sang entre els xifrers fulgura.
 En l'ala de la nit, un baume temptador
 s'agita i extremeix de maternal tortura.
 Adam sent rera seu les passes de la mort.

La serp ha triomfat de tota criatura.
 Relluu en l'obscuritat la fruita del dolor.
 Sap Eva que el seu cos amb foc estrany madura
 i passa sobre el món la veu del Creador.

I passa sobre el món i els fills la sang primera.
 Desfà Eva sobre el cos la magna cabellera,
 atenta únicament al fill que ha palpat.

La terra és inclement. Adam lluita i treballa.
 Floreix el fill primer, triomf en la batalla.
 I Déu, alta la mà, somriu ple de bondat.

XIII. VISIÓ TRIOMFAL

Porpregen sobre el cel irradiacions de gestes.
 Floreixen els jardins en cortesanes festes.
 vibrantes de colors i libacions estranyes.
 Retornen amplament als càntics les muntanyes.
 Palpiten dalt l'espai amb notes d'alegria
 els riures consagrats pel goig i l'harmonia,
 i en l'aire diamantí —dessota les palmeres—
 ritmen ondulacions de pits i cabelleres
 i de plomalls galants que es corben per les dames.
 Reflexen pels camins crepuscles i oriflames
 i, com visió de foc, en lo etern de les hores
 s'aboquen els cristalls en boques temptadores. .
 Els llavis enrogits pel vi són més encesos.
 S'escolta un discreteig de sedes i de besos.
 Esperen un trofeu els pits de les Hermoses.
 S'escampa un dolç perfum de carn, de vi i de roses.
 I dins l'encant tranquil de les serenes festes
 gloriós s'allarga el temps al so de les orquestres
 que difonen per l'ambient un minuet suau.
 S'extén sobre els jardins una quietud de pau.
 I hom té el pressentiment que van regint la dansa
 Madama Pompadour i el rei Lluís de França.

XIV. MADRIGAL

En l'hora capvespral i al palpitant de l'aire
 serè, m'he abandonat a un marge del camí.
 Tot l'or agonitzant que es liquidava en l'aire
 ha il·luminat mos ulls ardents de pelegrí.

Car sóc un pelegrí que va cercant l'aimada
 a través totes les planes roentes de tardor.

Mon ànima ha restat avui extasiada
en contemplar la vostra cruel aparició.

En la diafanitat de l'hora allucinada
pel cel en flames d'or, jo us creia l'Esperada
que té el rostre inquietant, i als ulls grans resplandors.

Haveu passat com l'or de la tarda opulenta
i jo he seguit una ruta amb la frisança lenta
d'anar cercant l'aimada que ha de semblar-se amb vós.

XV. CREPUSCLE MARÍ

Tot l'or del jorn pomposament decau.
El mar acorda màgica cadència.
Ton riure de posta es torna més suau
i es fon pel cel amb blava transparència.

La llum de posta es torna més suau
i t'omple els ulls de claretat i ardència.
Tot l'or del jorn pomposament decau
en el repós del món en somnolència.

Tu i jo tan sols —amb l'ànima vibranta
d'amor— vetllem la tarda flamejanta.
Floreixen els teus llavis de carmí

com un sarcasme al sol en agonia.
I jo igual que una abella en sê sumir
la mel dels déus que Hebe hi destilà un dia.

XVI. LES FERVENTS EVOCACIONS

TOTS SANTS

La gran solemnitat del dia arreu perdura.
En l'ombra de la nit, com un perfum de lliris,
s'eleva dels xiprers, vagant fins a l'altura,
l'aroma i el secret dels ignorats martiris.

S'encanta blanament damunt la terra obscura
la pau d'eternitat que ve dels cementiris;
i el món guaita l'espai, tement la mort futura
que avança entre un cremar de llàgrimes i ciris...

Encara, lentament, divaguen les campanes
salmòdies de pietat. Les ànimes germanes

naveguen dalt l'atzur, cercant l'antic suplici
que Déu gravà en la Creu del Cigne triomfal.

Palpita immensament inquiet l'esperit de Mal
i puja recte al cel un fum de sacrifici...

XVII. BAUDELAIRIANA

Sou, Júlia auriolada de gràcies lluminoses.
Voldria tenir l'esquisa paleta de Watteau
per fer-vos, tota pura, caiguda en foc de roses.
Seria en l'hora sacra de la meditació.

Els llavis sagnarien d'un fugitiu petó;
les vostres mans tan pures vindrien, mes pietoses,
prenent les fruites boges de cadmi i vermelló;
i els ulls enardirien d'un goig totes les coses.

Serena enmig les gammes de sol miraculoses,
Amor admiraria la vostra perfecció.
Al fons, s'esfullarien els tarongers en flor.

I després lentes caurien les hores, silencioses
en l'inquietud eterna de la Contemplació.
I els homes us dirien pregàries doloroses.

XVIII. ATENEA

El Déu nupcial que encén l'antorxa d'Epicur
ha obert el gineceu com una alcova santa
i Venus ha inflammat amb el seu bes impur
els llavis de l'espòs, que alça la copa i canta.

L'Esposa vora els ulls li diu son goig futur
—son goig que ha vist sorgir de la cançó incitant—
i en l'or crepuscular tremola un pit madur
vora una mà, i les flors d'una àmfora vessant.

S'irisen tènueament les fruites abundoses.
S'encarnen d'un desig els llavis i les roses
i els vins xarboten folls amb tons multicolors

tacant la gran blancor del calze pur dels lliris...
I vora el finestral badat de serenors
ostenten els dos caps tot l'èxtasi d'un iris.

XIX. EVOCACIÓ FERVENT

Pel vell jardí autumnal hi flota un quiet perfum.
Dessobre els lliris morts setembre hi agonitza.
Un iris rutilant constella l'aire-llum
que cau del brollador on tot s'hi divinitza.

El sol crepuscular beatament consum
la llàntia del seu ser que el cel i el món suavitza.
Pel vell jardí autumnal hi flota un quiet perfum
i un to fervent de sang que el nimba i el matitza.

Jo estimo la tardor con santa penitència.
De sobte, en l'hora d'or hi vibra una estridència
que fa ressuscitar la gràcia del jardí

igual que una visió d'Abril, miraculosa,
Ets tu, que vius la llum d'un somni diamantí
i passes sota el cel pomposament hermosa.

XX. JUNY FECUND

S'encorben les espigues en l'hora diamantina
vetllant l'august misteri del gra que ha germinat.
Pel camp passa un ensomni de calma vespertina.
La terra és enrogida de sol i d'or de blat.

Baix l'ombra d'una parra la mare jove inclina
sa cara sana roja. L'infant enjogassat
damunt del pit estampa la boca purpurina,
xuclant la vida blanca del fruit assaonat.

Hermosa riu la mare, frisant de la infàntina
carícia que extasia son rostre il·luminat,
i sobre el blat encanta l'esguard de llums blavissa,

l'esguard ple d'antics somnis vinguts Maternitat.
Pel camp passa, en l'ensomni de l'hora vespertina,
el Juny, que és abundància i que tot ho ha fecondat.

XXI. DE HISPANIA

GALÍCIA

Galícia sencilla, de mans endurides
i cares colrades pel sol i la mar,
eterna remembres tes glòries finides
en l'hora nocturna del foc de la llar.

Tes valls són fecondes, rientes, sonores.
 Damunt tes montanyes el cel és més blau,
 i canten i dansen munyeires les hores
 al sol de la gaita que plora suau.

Tens blat que s'espiga i abundoses fruites.
 Tes dones són belles de malenconies.
 Les aigües regalen al foc de l'estiu.

I els homes recorden les antigues lluites
 al sol de la tarda, quan moren els dies
 i l'ombra de Jaume, l'Apòstol, reviu.

XXII. TÓRTOLA VALENCIA

Rítmic brollar de gràcia sobirana!
 Ets una font vessant en goig carnal!
 Entre els rosers florits, pia i humana,
 serves l'encant que ha de fer-te immortal

Dintre els teus ulls s'encén l'estranya flama
 que Eva aprengué de l'arbre excels del Mal.
 Tens en els llavis sang d'aquell qui t'ama;
 i són tos pits raïms de madrigal.

Serp en ta dança de lasciva ardència,
 en ondular el bell cos tens la consciència
 de la tortura que escampa entorn teu

Creuen l'espai sagetes lluminoses.
 Les multituds t'adoren religioses
 i és invocat ton nom com el d'un Déu.

SONETS GALANTS

XXIII. A CATALINA GARRIGA

Petita col·legiala, ingènua i maliciosa,
 que et penses que l'Amor és un infant com Tu,
 tot ell una rialla, tot lluminós, tot nu,
 que porta oculta amb flors la fletxa verinosa:

i sotja en les arbredes els passos dels amants
 i és caçador de daines pel mig dels prats florits
 i espia les amigues en els seus jocs i crits
 quan passen per les vies lligades de les mans.

Jo que, essent poeta, sóc mestre en l'amor,
jo que he sentit clavades cinc fletxes en mon cor
i totes n'han caigut com flors de primavera,

voldria avui, per tu, que l'amor ardit
llencés, dreta al teu cor encara condormit,
una sageta sola, ben fonda i ben certera.

XXIV. A CARME ROCA

Vós sou com una pàl·lida rosa de te d'hivern
així convalescenta d'una blancor florida;
en vostres llavis rojos flota un somriure etern,
Semblant a un raig de sol sobre una flor exquisida.

un clar amor primer, com un perfum llunyà,
a un jorn primaveral us ha ressuscitada,
i sou tota piadosa de saber estimar;
i sou tota joiosa d'ésser tan estimada.

A voltes, no capint aquell amor tan gran,
pel vostre rostre passa una inquietud d'infant
que us fa aclucar els parpres a un somni vehement.

Així les vostres mans d'ivori, en la dolçor
d'aquella beatitut, creuant-se sobre el cor,
l'escolten bategar acompassadament...

XXV. A DOLORS I MERCÈ LAPORTA

En vostres ulls claríssims la llum meridional
s'irisa en multitud de fulles arabesques,
enllaç de melangia romàntica i sensual,
vivent creació d'idealitats goiesques.

En vostre front, on viu la clara picardia
hi posa majestat de *maja* l'aurèola
que amb poms de cabell; roigs i seda teixí un dia
una puntaire clàssica, per una flor espanyola.

Potser d'ella heu après les grans delicadeses
que solament sabien les *majas* i princeses
que antigament rebien de Flandes rams de flors.

Així vostra passió, llunyana i ignorada,
serà el millor secret que oferirà l'aimada...
i l'home que us estimi deurà estimar les dos.

XXVI. A CARME ROCA SOLÉS

Vós sou, essent la més bella, la més inconeguda.
Tothora silenciosa al caire del balcó
la vostra vida passa, tenint a labor muda
d'anar brodant de somnis vostra meditació.

O bella provinciana, l'amiga més volguda,
jo us he escoltat, en tarda de sol, convalescent,
plorar sobre el piano vostra il·lusió vençuda
tot fent dansar les hores amb valsos de Chopin.

Jo us he admirat, nimbada de santa resplendor
sobre el devocionari, policormar l'amor
en una estranya festa de roses i de fe...

i una paraula immensa, no formulada encar,
d'amunt del vostre rostre límpidament passar,
i tota colorar-vos, sense saber perquè...

XXVII. A ÀNGELA FOREST

Blonda, tan blonda com un raig de sol
entre ginestar en vostres ulls, suaument
daurats a la blavor d'estimar molt,
hi vaga un deliciós encantament.

Tota vós sou puresa i pietat:
així com una tarda de repós.
Sereu, pel caminant afadigat
que el seu amor ha retrobat en vós

font de consol, paratge assolellat...
I quan deposi en vós son cos lassat,
son vell fantasiar, sa antiga vida,

vós obrireu els ulls immensament,
perquè vegi en son fons, límpidament,
la clara realitat de sa mentida...

XXVIII. SONET GALANT

Sou tota aureolada de gràcies lluminoses.
Voldria haver el domini de línies de Watteau
per a fer-vos, camperola, filant a prop les roses.
Seria en l'hora santa de la meditació.

Els llavis somriurién d'un somniat petó.
 Les vostres mans tan pulcres vindrien més pietoses
 prenent les fruites boges de cadmi i vermelló.
 I els ulls irisarien de llum totes les coses.

Serena enmig les notes de sol miraculoses
 en vós s'encarnaria la verge Perfecció.
 Al fons, s'esfullarien els tarongers en flor.

I après lentes caurién les hores, misterioses
 en l'inquietud eterna de la contemplació.
 I els homes us dirien pregàries silencioses.

XXIX. STRAMS

Portes com un trofeu la joia de ser bella.
 La gesta imperial triomfa en el teu front.
 I els ulls de Cleopatra han fet la meravella
 de donar-te aquell foc que dominava el món.

Del suprem goig futur serves una promesa
 com una antiga branca de roure; i ton amor
 en el combat ardit en pro de la bellesa
 serà el millor botí que obtingui el vencedor.

En tu ritma joiosa l'encís i l'elegància,
 superba meravella que portes la fragància
 de flors d'Alexandria, pròpies als Déu només!

I els homes tots t'adoren sostmesos al miracle
 de veure descendir del cim del tabernacle
 l'Astarté de marbre que en tu ressuscités.

XXX. A LA GERMANA CARME

Ets tota asserenada d'un apassionament
 ingenu, que t'encanta com una gran ventura.
 Divagues al piano, acompassadament
 la pau tan desitjada d'una època futura.

Jo et sé somniadora per l'enamorament
 que dels ulls te destilla com una línia pura
 de llum; i sé com quaites gravats al firmament
 enigmes que tu ansies llegir en la nit obscura.

Per ells rius a les coses del món i ets més amable
 (els tarongers desfullen flors blanques). Adorable
 tu hi veus en cada rosa badada una illusió

que et parla i te sublima d'una íntima alegria
 (el goig que tu respires s'assembla a un bell dolor).
 I esperes confiada la perfecció d'un dia.

POESIES DISPERSES

XXXI. JUNY

S'encorven les espigues en l'hora diamantina
 vetllant l'august misteri del gra que ha germinat.
 Pel camp hi vaga un hàlit de calma vespertina.
 La terra és enrogida de sol i d'or de blat.

Baix l'ombra d'una parra, la mare jove inclina
 sa cara sana i roja. L'infant enjogassat
 damunt la galta frega sa boca esquisa i fina,
 moÿsec gravant l'escorça d'un fruit assaonat.

Hermosa riu la mare, frisant de l'infantina
 carícia, que extasia son rostre il·luminat,
 i sobre el blat encanta l'esguard de llum blavina

sentint la joia immensa de la Maternitat.
 Pel camp hi vaga un hàlit de calma vespertina.
 Del camp s'aixequen himnes a la Feconditat.

XXXII. PRIMÍCIA AMOROSA I VOTIVA

Damanes himnes d'or? Ja els cantaré
 En el secret del bosc t'esperaré...
 Tu vols una cançó, una llegenda
 que et faci recordar el temps antic,
 una cançó que et parli de Lisenda,
 una cançó que, com un vell amic,
 porti la dolça pau de les nits quietes
 que l'àvia en contes blancs feia florir;
 una cançó de cavallers poetes
 que en l'elegia d'amar i sofrir
 anaven pels castells cercant la dama,
 la negra de cabells, gentil com tu...
 Mes la cançó pus bella per qui ama
 és la que encara no ha ritmat ningú.
 És la que és llum i sol, i té fragància
 d'antic Abril florit gloriosament;
 és la que inspires tu, i té l'elegància
 del riure teu vibrant ingènument

dintre la pau d'aquell jardí de roses
 on s'hi adora l'Amor totes les nits;
 és la que ritma en notes glorioses
 amb la tebior dels besos pressentits...
 Aquest és l'himne d'or que et cantaré.
 En el secret del bosc t'esperaré...

XXXIII. EPIGRAMA PSÍQUIC

Anima, en el silenci hi viu l'encant,
 Són les revelacions aucells que volen.
 El somni enclou una virtut més gran,
 quan l'ha nodrit l'amor, com la flor el pollen.

O tu, qui ets, Anima, com cigne a flor
 la limfa, i tens la castedat dels liris,
 no t'obris mai en el turment d'amor.

Ama sols l'eucarística claror,
 que entre la gamma dels colors de l'iris,
 en miracle triomfa la blancor.

Passa el Leteu per oblidar l'estigma.
 Als pares epicurians ritma el teu cant,
 i ama l'Esfinx de sèmpitern enigma.
 Anima, en el silenci hi viu l'encant.

XXXIV. FE I ESPERANÇA - GLOSSA

Tinc fe en el teu amor, bella estimada
 i espero en ell com en cosa sagrada.
 Tu aclariràs el meu esperit bru
 amb el brillar de ta potent mirada...
 Amor, jo crec en tu, jo espero en tu.

La meua vida quasi d'asceta
 era tancada en la solitud
 de ma capella. Místic poeta,
 estrams cantava a l'Inconegut.
 Fins que els teus llavis m'han somrigut
 he buscat glòria en la vida quieta.
 O el teu somriure! D'aquell instant
 Dintre el misteri no hi trobo encant.
 Ets vencedora per tal bellesa.
 El teu miracle brilla triomfant
 i canvia en joia l'alta tristesa,
 la melangia que el meu ser duu.

I en adorar-te per ta grandesa,
Jo crec en tu, jo espero en tu.

La pau de la nit
que duu a l'esperit
dolça melodia
omplena el meu pit
d'un plàcid anhel, d'un desig d'amor.
Llavors el meu cor
s'encanta o somnia.

Somnia i té fe... La visió esperada
regna en el secret de la blava arcada
i viu la quietud del florit paisatge.
O la teva imatge!

Guarda les odors de blanques poncelles
i brilla el reflex de llunyes estrelles.
Selene, quan lluu,
auriola el teu cap com el d'una Santa.
Dintre del meu ser l'amor vibra i canta:
Jo crec en tu, jo espero en tu.

El goig de tenir l'esperit captiu
dintre els teus ulls em fa més plaent
l'esclat en què visc el sol del present.
L'infecund penar d'aquell temps ombriu,
passat sens amor, s'ha clos en l'oblit,
com se clou el nard quan regna la nit.
Lliure el meu ser de visions llunyanes
que iguala el record
a so de campanes
repicant a mort,
s'ha obert el jardí de ma joventut
florint-hi gloriós el meu cor vençut.
Per'xò en el vibrar de l'amorós cant
que el vent perfumat al teu rostre duu
un vers somniós s'escolta triomfant:
Jo crec en tu, jo espero en tu.

Veient per l'amor els lliris sorgir
tinc pressentiment de l'esdevenir...
Quan sobre el meu pit t'abandonaràs
i amb besos de foc mel destillaràs,
la vella cançó et recordaré
i arran del blanc coll la recitaré:

Tinc fe en el teu amor, bella estimada,
i espero en ell com en cosa sagrada.

Tu has aclarit el meu esperit bru
 amb el brillar de ta potent mirada...
 Besa'm... Jo crec en tu, jo espero en tu.

XXXV. CANT EN LLAOR DE LA MARE

Per la mà que m'acotxava,
 pel llavi que em besava,
 per l'ull blau que vacillava
 en la fosca de la nit,
 canti lloes mon esperit.
 Canti l'hora vespertina
 i en la cambra la melt fina
 silueta alabastrina
 de la Mare vigilant
 sobre el rostre de l'infant.
 Canti aquella mà amorosa
 que sota la roba se posa,
 que temorenca i pietosa
 frec del llavi mig obert
 cerca el dolç respir incert.
 Canti el llavi que mormola
 cançonetes, mentre vola
 vers la fina barbitxola
 que demana un fresc petó,
 epíleg de la cançó.
 Canti l'ull que las per l'hora
 cau en lluita abrumadora.
 Canti l'ull enterbolit
 per la llàgrima que plora
 i la fosca de la nit.
 A mà mare, bella dona,
 pura, dolça, forta i bona...
 Per ta mà que m'acotxava,
 per ton llavi que em besava,
 per ton ull que vacillava
 en la fosca de la nit
 ara i sempre canti lloes mon esperit.

XXXVI. LLOA

I

Jo sóc un pelegrí que vinc de Palestina.
 Allà el cor m'ha florit en mística cançó,
 i els ulls enllumenats d'una claror divina
 somriuen al record de fonda contrició.

Els meus pecats són grans... Banyant-me en la piscina de l'aigua d'Israel, he adorat el Senyor.
Jo sóc un pelegrí que vinc de Palestina
i porta sobre el front l'aureola del perdó.

Els meus pecats són grans... El dolor del viatge m'ha fet sagnar els peus pel camí salvatge,
i les gotes de sang com roses hi han florit.

Així he consagrat el fervent sacrifici:
i el meu exangüe cos —com en consol propici—
ha esperat descansar el cap sobre el teu pit.

II

Sobre el teu pit lilial jo sento com s'inonda de lluminositat mon esguard malaltís.
Com el sol del desert, ta cabellera blanda sobre un oasi lluu, els llavis en somrís.

El goig de somniar en un amor feconda la glòria del teu cos —desitjat Paradís—. Sobre el teu pit lilial jo sento com s'inonda de vida i joventut el meu cos malaltís.

L'encant de descansar sota la teva imatge quasi me fa oblidar aquell pelegrinatge que, per pecats antics, vaig fer en expiació.

I dolç, acariciat per tes mans bondadoses, penso en desertes fonts que eren com tu piadoses i apagaven la set amb bes murmurador.

III

De genolls davant teu, t'adoraré, estimada.
Gloriosa, m'has tornat la pau de l'esperit.
Recordo que a Betlem alça la veu sagrada un vell profeta cec. Així em va dir una nit:

«Quan tornis als teus llocs, la llum d'una mirada te donarà el perdó que busques amb neguit».
De genolls davant teu, t'adoraré, estimada,
que el cel dels teus ulls clars ha curat el meu pit.

Com un cervat novell, deposarà en ta pira —encesa al meu amor— les cordes de ma lira;
i alçaré un cant gloriós dessota el cel serè.

En un crepuscle d'or seràs la meva Santa;
i al so del vent tranquil que un himne d'amor canta de genolls davant teu, devot, t'adoraré.

XXXVII. L'ELEGIA DELS VELLS RITMES

Són com llànties apagades
 en l'altar d'un Sacrament
 tres paraules consagrades
 amb la sang d'amarg turment;
 són com roses mig badades
 en la clau del firmament.

És la fe vençuda un dia
 com record de fet sagnant;
 crudeltat d'una ironia
 pesant sobre l'agonia
 de l'exsangüe caminant.
 És licor de gota encesa
 condensada amb malvestat,
 base de solemniat tristesa,
 dòric temple abandonat,
 pau morenta d'un asceta
 que no diu ses oracions,
 melangia del profeta
 que en va cerca en la nit quieta
 secrets de revelacions.

L'Esperança que ja és morta
 té acrituds de diví estram,
 quin ritmar ja no aconhorta,
 cedre antic de branca forta
 ensorrada per un llamp.

És la testa ensangonada
 que immortal, a cada aubada,
 flamareja en Orient:
 és la mà desprietada
 que en l'espalla llatzerada
 fueteja eternament.
 És el braç que cruel ferra
 l'agonia del caigut;
 és l'estigma d'una guerra
 que el Poeta té vençut;
 és la fosca amenaçanta
 on sanglota el condemnat
 presentint com s'ageganta
 negrament l'eternitat,
 que, enigmàtica i conscienta,
 va avançant, lenta, molt lenta.

És l'Amor perdut un dia
 com un pàllid madrigal
 dessagnant malenconia;
 és heroica simfonia
 devenint toc funeral.
 És la irònica escultura
 d'Afrodita triomfant
 sobre l'àlgida tortura
 del Poeta agonitzant.
 És l'engany que fa a la vida
 com reflexe d'un anhel:
 és la llàgrima extingida,
 és la testa adolorida
 que s'aixeca cap al cel.

Són com llànties apagades
 en l'altar d'un Sacrament
 tres paraules consagrades
 amb la sang d'amarg turment,
 són com roses mig badades
 en la clau del firmament.

XXXVIII. EL VANO

Vostre vano du perfum,
 vostre vano guarda llum,
 vostre vano té armonies
 d'un paisatge somniat,
 on s'encenen roses belles,
 on hi lluen les estrelles
 escoltant les elegies
 del poeta enamorat.
 Entre els arbres canta el vent.
 En setial d'or i d'argent
 hi somriu Princesa bruna.
 Dalt del cel brilla la lluna
 entre un núvol transparent.
 En l'encant d'aquest paisatge
 —tornat vida palpitant—
 s'hi dibuixa vostra imatge
 vencedora, dominant;
 vostra imatge triomfant
 que jo admiro coronada
 de bellesa, goig i amor
 i s'expandeix com la flor
 feta llum per la rosada.

Vostre vano gloriós
 de ser tan bell, sols per vós
 s'obra vanitosament.
 I llavors reverentment
 jo l'adorno. I ell sagrat
 per vostre alè perfumat
 du al meu rostre assolellat
 l'òscul compassiu del vent.
 O bell vano transparent!

PROSES

XXXIX. DINS D'UN MANUSCRIT VELL

Sonate au clair de lune

Història trista

Tinc un manuscrit petit i vell que fou regalat al meu avi pel fill del seu autor. S'intitula «Vida de Beethoven» i és escrit per «un company admirador» del gran Mestre. Era un pobre polonès que havia estat expulsat de sa pàtria pel govern rus. Acompanyat del seu fill marxà a l'Austria, terra de Beethoven. A Viena conegué personalment el músic, que ja adorava per ses Sonates; simpatitzaren mútuament i ses ànimes artistes s'ajuntaren i treballaren un bon temps en l'educació del seu fill, el qual prest dominà el piano a meravella.

L'exiliat fou protegit per Beethoven, però en morir el gran home se trobà sens cap costat, i llavors el govern austriac també l'expulsà de ses terres. El gran músic fou plorat amb les amargues llàgrimes de la desgràcia.

Llavors començà per a ell i el seu fill el terrible i escabrós calvari de la vida. Llavors se presentà als seus ulls la fatalitat amb el més horrorós aspecte. Corrien el món acompanyats d'un àngel: l'ànima de Beethoven. I el pobre exiliat no podia oblidar mai sa pàtria aimada, sa adorable esposa morta al poc temps d'haver tingut un ros infant, relíquia d'or del seu desgraciat matrimoni. Enyorava les petites i blanques cases de sa pintoresca vila voltada de boscos, i al peu d'una grisa muntanya encasquetada de neu. Els parcs on conegué sa Esposa i on passejava amb son fill amat meditant tristos records; l'aspre pivot que tenia en son jardí, plantat i pujat acuradament per ell; i finalment aquella ciutat: Viena, on conegué i s'agermanà amb Beethoven. I l'enyorança, mal terrible de les ànimes nobles, del vertader patriota expulsat de sa llar tèbia i amoro-

sa, anava consumint la seva existència. I de negre de cabells esdevingué blanc com els cims d'aquella nevada muntanya, i es pansí com el pivot de son jardí, envellí com sa petita i nevada caseta; i morí, morí com la llibertat, com la santa independència de Polònia, de sa pàtria, aquella pàtria tan florida de records.

A son fill no li deixà més herència que la sang polonesa, ni més amor que el que l'alimentà en son art. Escrivia música i tocava com ell, guanyant-se aixís la vida; i anava sol, tot sol pel món amb la fredor del glaç al cor i l'odi sant del veritable pratriota dins son ser. No tenia cap amic més que la música i la platejada lluna, que en ses nits de claror li somreia quan li adreçava l'himne del gran Mestre.

En sa trista peregrinació trobà un vellet de brillant calba, cabell platejat i cos encorvat pel treball, que era una ànima bona i caritativa. I fou son amic, l'únic que tingué en sa vida, i fou socorregut i atès per ell en sa darrera malaltia.

El desemparat mestre morí. No havia amat més que la música i Polònia; morí amb la tristesa al cor; fou una víctima de l'exili com son pare.

Besà en morir l'única mà amiga i bona que havia trobat en la trista, i molt trista per a ell, peregrinació de la vida. L'única mà que eixugà ses llàgrimes i que posà flors damunt la terra, la qual, més bondadosa que els homes, hostatjà hospitalàriament en son si el polonès. Tot el que tenia ho deixà al vellet. Era un manuscrit vell i les Sonates de Beethoven. El vell hereu de l'exiliat era mon avi.

Mon avi em portà el manuscrit perquè el llegís. En agafar-lo per a fer-ho, caigué un paper que, en collir-lo, vaig veure que era de la mateixa lletra que el manuscrit. Es titulava «La mort de Beethoven». El pobre exiliat, en un moment d'inspiració, acabant de tocar la Sonata dita «Au clair de lune», i contemplant l'hermosor de son fill amb els cabells al vent, que restava encisat després de l'execució, i il·luminat per la blanca claror de la lluna, ho havia escrit. Era un quadret literari, romàntic. Deia:

«La mort de Beethoven»

«Era el capvespre d'un dia trist. El cel blau i rialler era cobert de núvols grisos. Jo caminava per un carreró de la gran ciutat de Viena. Tornava d'un concert que havia estat un èxit per a mi, i m'encaminava a l'Hotel on posava, quan un noieta m'entregà una lletra que m'adreçava Beethoven. En ella em deia que anés de pressa a veure'l. El nen me digué que ell era el fill d'un pintor que vivia al pis de dessota el de Beethoven. Guiat per ell, vaig arribar a la morada del gran músic, que vivia en el gris carreró. La menuda pluja que queia com si fos boira mullant les voravies semblava el poruc plor de la donzella rossa d'ulls blaus tapats per un teixit de

fils d'or; pel mig dels quals cauen paulatinament blanques perles que s'esquitllen per unes rosades galtes d'ideal Verge. El degoteig de les teulades sobre les mugroses i sortides pedres de les finestres i sobre l'alegre verdor estrellada de taquetes blanques d'una bella mosseta, amb el llangorós xiuxiueig dels ocells, semblaven gemecs. Em vaig fixar en aquells detalls, que m'impressionaren estranyament. El nen em va fer entrar per la fosca entrada d'una trenyinoso casa, a la qual corresponia la rònega finestra plena de verd fullam. A les palpentos vam pujar l'escala i en ésser a l'últim pis, el noi em deixà i es ficà a sa casa, dient-me que Beethoven vivia damunt i que la porta ja era oberta. Vaig arribar a la morada de Beethoven. En anar a entrar, vaig sentir-me com transportat a una altra regió del cel. Era com si hagués deixat tot allò de mortal que tenia. Em vaig sentir encisat pel misteri de sa estada. Aquesta era una golfa, una golfa composta d'una sola cambra, cambra fosca, trista i solitària. Quatre parets emblanquinades en altre temps, alta la de darrera, en la qual hi havia una vella porta de fusta, baixa de davant, en la qual es veia una llarga i aplanada finestra mig tapada per una cortina de verdós estrellada de taques blanques; les parets del costat fent baixada vers la de davant i un sostre de corcades vinyes i ennegrides canyes dessota la teulada feien el conjunt de la cambra: aquella cambra tan fosca, trista i solitària. Era tan gran el misteri silenciós que no vaig gosar-hi entrar.

De sobte, l'argentina i prima veu d'un ocell se sent. Son alegre refilet ple d'olímpiques i variades notes que envejaria el més afinat clavicordi trencà el silenci trist de la cambra. En veurens, sens contestació callà; i llavors la cambra tornà a esdevenir trista i solitària. Res no torbava el seu religiós silenci! Sols de tant en tant la grinyolosa, ràpida i imperceptible respiració d'algú que hi era malalt interrompia el silenci, i llavors l'ocell tornava a xisclar, baix primer, fort i desesperat després, com si veiés morir son fill amat. I semblava així que amb sos gemecs la cambra esdevingués encara més trista i solitària. Passaren alguns moments de silenci. A la fi se sentia una remor com si algú es mogués en l'obscuritat. S'escoltà més forta la grinyolosa respiració acompanyada d'algun gemec i sospir. Després la remor d'un llit en alçar-se'n algú i l'arrossegat trepig d'un caminar sens força. Una ombra passà per davant la verda claror que venia de la finestra, sa mig encorbada figura s'hi dibuixà un moment i desaparegué acompanyada de l'arrossegat trepig que al poc es tornava sorda remor d'un silló en deixar-s'hi caure assegut algú. Durà un moment i es parà, quedant altra volta enfonsada la cambra en el silenci més profund. Després se sentiren algunes notes polsades amb febril violència, que anaren esdevenint fortes i més fortes fins acabar en un final grandios i altament evocador. Després d'aquest prelude, començà la Sonata més trista, dolça i ar-

moniosa de les que ha deixat escrites el més gran dels homes en el sublim art de la Música, el déu de les Sonates, Beethoven.

La dolçor de les notes anà fent-se cada vegada més inefable i dolça, el polsar esdevingué més pausat; en sentir tan harmoniosa música, l'ànima se m'anà entristint, entristint, fins a sentir una impressió estranya, indefinible, que em penetrà fins al més íntim del meu cor, dant-me una tal sensació que talment semblava m'anés adormint en un llit de flors perfumades, voltat de cèlica música i somniant amb una donzella blanca, molt blanca, com si fos embollada amb un finíssim mantell per damunt del qual es llançaven al vent, amanyagant ses rosades espatlles, uns daurats cabells enveja de la refulgent cabellera d'Apollo. I passà per entre una boira d'olor, un núvol de plata, i es perdé en la fosquedat de la cambra volant com fina i transparent papallona, tornant a aparèixer i desaparèixer seguint la cadència de la música, i essent cada volta més encisadora.

Per la finestra entrà un raig de llum. La pàl·lida Diana, trencant el blavenc i fisc mantell d'Ereb, deixà veure una de ses mirades blanques, fulgurants i tristes... En tornar a aparèixer la nimfa, vaig veure sa hermosor, vegí com fixava sos blaus ulls, abans cecs i que la dolça música de Beethoven obriren a la llum, vers la Deira ruhoritzada per les apassionades mirades d'Acteó. I estenent sos nevats i esculturals braços, per desseta els quals se cenyia una blava faixa, vers Ella i dant-me una dolça mirada de comiat es remuntà pel raig de llum... I vaig veure com anava pujant, pujant ab sos llargs cabells voleiant; amb sa blanca túnica ondulant-se, movent amb rítmic compàs sa menuda mà, mentre m'enviava mirades i somriures de virginal despedida...

Més la visió és desfeta; la trista realitat besà els meus ulls. Un hermós raig de lluna entrava pel mig de la verda cortina estrellada de taquetes blanques, il·luminant l'hermosa testa del gran home, que estava assegut en un silló davant un nacrat teclat, en el qual jugava amb sos secs i nuosos dits, produint hermosos sons. Semblava que manava amb forta superioritat a l'armonia inefable que s'escapava del sonor instrument. Son front tallat per profundes arrugues d'inspiració i sofriment rebia de ple el bes de Diana. Talment semblava que aquest raig l'inspirava. Sos negres ulls de fondes mirades es dirigien tant prompte la finestra clara i verdosa com a un retrat mig ennegrit pel temps i voltat d'un auri marc. Era el retrat d'una bella dona en badar-se poncella. Quan sos ulls topaven amb l'amorosa mirada que semblava li adreçava la dona del quadre, es veia més inspirat. Aquesta dona era la protagonista del «Clar de Lluna». Sos negres i llargs cabells ritats enrera i formant gràcils ones lluien. Son nas correcte tenia els narius dilatats d'inspiració. Els llavis eren mig badats i d'un color vermell fosc. No duia el gran

corbatí i així podria veure's son nerviós coll que es movia amb rebenta força, igual que son pit. De sobte, s'alçà, sos ulls s'obriren més; llançà una trista mirada al quadre; obrí i mogué els llavis que esdevingueren morats i la respiració es féu violenta. Donà un fort cop al teclat, produint un armoniós final. Caigué assegut, tirà son cos endavant, posà els colzes sobre el teclat i son cap entre les mans mig tapades pels llargs cabells. I restà immòbil... Així morí un dels grans mestres de la música, el déu de les Sonates, Beethoven.

L'ocell, que mentre havia estat tocant el músic, escoltava atentament, muntat en una tija de sa daurada gàbia, estirat el coll i amb els ulls oberts, molt oberts, en quedar immòbil el músic, esclatà en un perllongat i carinyós refilet. La lluna que era brillant quan tocava el músic, esdevingué pàl·lida. Semblava que havia volgut posar en ell tota sa atenció, coneguent que no li havia d'adreçar mai més son himne, i que en veure'l morir, havia tapat son rostre amb un mantell d'enyorança.

Jo, que no havia volgut desfer la silenciosa grandiositat d'aquella escena, vaig entrar a la cambra i abraçant-me amb el cos encara tebi del Gran Músic, vaig omplir de petons el seu front gelat...

Defora plovia sobre la mugrosa pedra de la finestra i en la verdor estrellada de taquetes blanques. Els núvols ploraven el gran home...

I la cambra era fosca, trista i solitària...

XL. A LAURA DE CHATEAUFLEURS

O dolç misteri d'una nit solemne dessota els desmais! O encant passat d'un somni dolorós! O Laura...

Tu vas passar pel meu camí, seguint la via orlada de roses, i caigueres vençuda pel sol abrusador sobre un marge de violers...

Una nit vas banyar les cames blanquíssimes i tot just arrodonides en l'estany de nenúfars, voltat de belladones i asfòdels. Jo et contemplava darrera un desmai, com tremolaven lleugerament les teves carns pures al contacte de l'aigua; i com la lluna s'enfonsava en la limfa per besar els teus peus. Eres hermosa en la glòria de la teva infantina ingenuïtat, quan t'oferies als misteris desconeguts de l'aigua. Acariciaves la poma del teu genoll amb les mans pulcres, i palpitaves tota tu en un goig desconegut, i somreies amb una gràcia exquisida. Jo també somreia suggestionat pels moviments dels rulls que ombrejaven els teus ulls serens... En els meus ulls unes llàgrimes incomprensibles dansaven un iris...

Queia serenament la tarda de maig, florida i graciosa. Jo passava pels camins de boixos retallats, respirant fortament el perfum de les mentes i maria-lluïses i embriagant-me amb tota la llum que

flotava per l'espai. En una ombra, sota un pàlli de flors liles, Tu, tota blanca, amb el coll i els braços nus i la negra cabellera flotant sobre l'espatlla, estaves reclinada sobre les mare-selves. El fidel llebrer jeia al costat teu amb el cap sobre el ventre verge, i tu enfonyaves nerviosament els dits en les crineres daurades de sol. Tenies els parpres mig closos i el teu vestit era quasi transparent...

Queia serenament la tarda de Maig. Jo, dret a prop teu, contemplava el teu ensomni i procurava descobrir l'encantament que et divinitzava com una aurèola de llum... Després tu vas girar el cap i, en reconèixer-me, una flamarada de lliris d'aigua s'encengué en el teu rostre i en els ulls t'hi flotaren unes llàgrimes. Jo et consolava paternalment, pressentint un drama futur i t'acariciava els cabells sobre la nuca... En brillar la primera estrella florí un petó...

O Laura! Laura! Clara no era pas més hermosa que tu, però era més dona i jo sabia en el seu cos la sang molt més ardenta... Clara triomfà, i encara pogueres veure, en la teva agonia, com les nostres boques s'acariciaven de petons en l'oblit de tot.

Pobra Laura, amor i vida perduda! Jo he sentit arrepeniment de la teva tortura. Jo he comprès la immensitat del pecat meu. No sé quin contrasentit em feia ser cruel; no sé perquè entre les roses de sang hi triomfen les espines... Com una dolcíssima penitència, com un sacrifici votiu a la teva gràcia perduda per sempre, Clara i jo venim cada matí a ornar amb flors liles i del camp la teva tomba, en què, única, tu hi dormiràs eternament. Quan Clara em doni un fill, el primer nom que aprendrà serà el teu, o petita apassionada!, i com nosatres, vindrà a depositar flors sota el teu nom que es bada com una fruita miraculosa sobre la blancor del marbre. I tu, coneixedora de la veritat suprema, t'extasiaràs amb la bondat ingènua del petit fill, i pietosa no deixaràs que el mal cruel que t'arrencà promptament de l'arbre de la vida, consumi el seu cos tendre i blanc com llet presa.

I eternament, en el pobre cementiri de poble, dessota els xiprers, entre les malaltes flors i les altes romagueres, hi vagarà una gràcia desconeguda. En la diada des morts, la pedra de la teva tomba serà polida i curulla de flors. Dues petites llànties cremaran en el teu altar, o verge adolorida, i de nit, entre la fosforescència dels focs de la mort i els petits llums devots que es consumeixen per les ànimes passades un nom immens triomfarà dintre la gran tristesa de la diada:

LAURA DE CHATEAUFLEURS

1889

XLI. APOTEOSI

L'opalina claror de la tarda moribunda s'extén sobre la terra. Cap a Occident, damunt els cims més enlairats, munions immenses de Cavallers revelen la plasticitat d'una alegoria sideral. Ara els cromats devenen forts i virils; són Titans fornits, de cara sangnosa amb llargues barbes d'or, que s'amenacen amb les fèrrees maces dels punys closos.

El vent s'alça dels pregons més recòndits dels gnoms. Impotent, invisible resolta els camps d'or i els boscos esmaragdins, en perllongat udol. Amb ell passen tots els sers fantàstics, que xisclejant en processó apocalíptica es remunten fins al cel. Els Titans cauen pausadament i els seus cossos s'equieixen, es desfan i s'esvaeixen. I la rojor del cel es va apagant.

Hèlios davalla majestàticament la pendent blava i desapareix en l'abim; és un Déu Xino, de rostre grogós, lleument enrogit d'ira en presenciar la caiguda del seu Imperi... Tot empallideix en la solemnitat de la mort del Sol... Damunt la lluminositat de la posta s'enlaira la nívia coloma dels Graal. La segueix un estol de sers blancs, ànimes enamorades, que arpegen les cordes dels seus cors en una simfonia vibranta, cançó ardenta, himne fervent d'amor i joventut. Giravolten en la transparència del cel amb torbellins dantescs... Els grills xiulegen, els aucells entonen les últimes estrofes; lluny canta un gripau...

La diafanitat del crepuscle s'enterboleix; del riu proper puja una boira espessa i fumosa que es confon amb la que, ardenta, baixa de les muntanyes. El cel i la terra s'enfosqueixen.

Una òliba deixa sentir les seves lamentacions sinistres, i entre les branques gronxadores d'un sau fosforegen els seus ulls... Calla el vent, i amb ell tota la Natura resta en silenciosa expectació. Sols la campana d'una ermita solitària alça la veu; els sons de l'Angelus vibren triomfalment fins l'Infinit.

S'emplena l'ambient de pau i de tristesa. A l'últim espasme d'angoixa del dia moribund, brilla en l'espai, amb diamanteses ruilants, el parpelleig de la primera estrella...

El dia ha mort.